

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

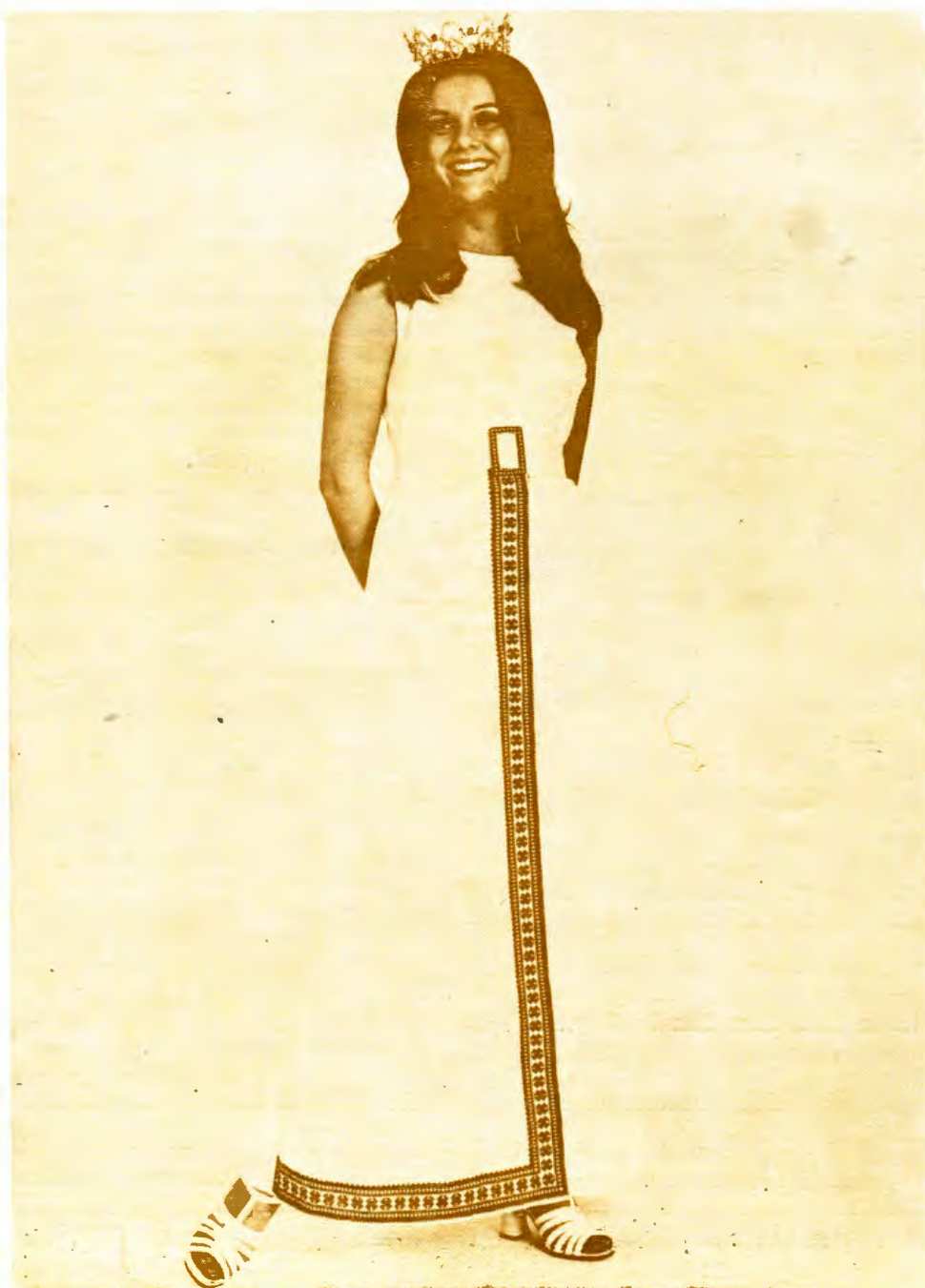
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIII

ЛЮТИЙ — 1972 — FEBRUARY

Ч. 265

НОВІ ДНІ

UNIVERSAL ILLUSTRATED MONTHLY

Основник, видавець і редактор 1950-1969

П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)

М. Г. Дальний (відповідальний секретар)

І. Д. Пишкало, Р. Рахманний

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOVI DNI

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

Second Class Mail Registration Number 1668

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів

Австралія — 4.50 австралійських доларів

Франція — 25 франків

Англія — 35 шилінгів

Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.

Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

На першій сторінці обкладинки: Донна Савицька
— красуня Канади 1972.

Cleo Production Ltd., Miss Canada Pageant, зроби-
ло фотознімку спеціально для "Нових днів".
Див. стор. 28.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Юрій Лавріненко — Від пуделка до будинку з колонами	1
Ростислав Братунь — Поезії	4
Олесь Досвітний — Без початку	6
В. Чапленко — Повість про Січеслав або спогади мистецтвознавства	9
Вадим Сварог — Оповіді про нелюдяне	13
Юрій Соловій — Люди "з первородним рихом"	16
Роман Рахманний — За посилення українського культурно-мовного факту в Канаді	18
Дмитро Чуб — Український Робін Гуд	20
Олена Несіна — "Годинниковий парадокс" Альберта Айнштейна	23
І. Пишкало — Із хроніки поточних подій	28
Читачі пишуть, посмертні згадки тощо	

ПОВІДОМЛЕННЯ

У нашому видавництві вже вийшла праця визначного сучасного українського історика М. Ю. Брайчевського — "Приєднання чи возз'єднання; критичні зауваги з приводу однієї концепції". Ціна книжки разом з пересилкою \$2.00.

Читачі, які відгукнулись на наші попередні оголошення і вислали гроші — одержать книжки незабаром. Замовлення приймає адміністрація "Нових Днів".

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Віра Павлюк, Торонто, Канада	4
Ада Гортота, Гвелф, Канада	2
Іван Пишкало, Торонто, Канада	1
О. Головка, Статен Айленд, США	1
Д. Завертайло, Дес Плейнс, США	1
В. Бражник, Чикаго, США	1
В. Витвицький, Детройт, США	1
Я. Сокол, Мейс Ландінг, США	1
М. Ляшенко, Чикаго, США	1
Ю. Громницький, Сан Франциско, США	1
А. Баранник, Веллеслі, США	1
І. Колесник, Торонто, Канада	1
Г. Українець, Гамільтон, Канада	1
П. Чоботько, Наягара Фоллс, Канада	1
П. Динник, Детройт, США	1
П. Плевако, Франція	2

Сердечно дякуємо за зрозуміння та працю в під-
шуках приєднання нових передплатників

Адміністрація і Редакція "Н. Д."

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.

Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ВІД ПУДЕЛКА ДО БУДИНКУ З КОЛОНАМИ

(Етюд про один культурний подвиг)

Що це? Фантазмагорійна візія? Прозріння майбутнього, того, що колись має статися?

В. В. Міяковський. "Павло Зайцев"

Самійло Величко, козацький літописець, розпочинаючи свій літопис, поскаржився на "архівне лінівство", як національну хворобу українців, мовляв, не подбали належно задокументувати вікопомні події доби Хмельницького. Цим виправдував те, що для своєї праці мусив використувати джерела польських і німецьких істориків.

Травень 1945-го року. Група українських науковців, втікаючи на Захід з-під наваленого фронту, зупинилась перепочити в судетському містечку Вімперк (Вінтерберг). Вчені з Києва, Харкова, Чернігова... Тут зародок Української Вільної Академії Наук на вигнанні. Серед них був і Володимир Варламович Міяковський, один із будівничих архівної справи у відновленій Українській Державі 1917-18 років. Він звернув увагу на малознані українські календарі, якимсь дивом видані в цьому містечку на початку 20-го століття.

"Перші експонати нового архіву!" — підняв угору книжки і з тим самим рухом поклав їх у свій утікацький мішок. Не харчі, одяга та інші матеріальні підстави життя втікача були в тому мішку, — панували там виписки й колії історичних документів з архівів Києва, цінні київські академічні видання 20-х років, робочі папери історика України 19-го століття (зокрема були тут і копії документів Кирило-Методіївського Братства, на підставі їх десять років пізніше появляться першоджерельні праці В. В. Міяковського про Кирило-Методіївське Братство й Шевченка в ньому).

Авгсбург, 1946. Зоммер казерне, табір переміщених осіб. Розмова "за коцом".

— Де ж Ваш славетний Музей-Архів, Володимире Варламовичу? — і я нахилився заглянути під ліжко.

— О, ні! — спинив мій рух Володимир Варламович. — Він уже має своє власне приміщення — пуделко з-під американських продуктів. — І пові мене вниз по сходах. Перед вихідною брамою корпусу завернув круто в глухий кут просто під сходи, де самотньо стояло славетне "пуделко" у вигляді величенької, збитої із дощок скрині. Скриня була повна по вінця. Без натяку на жарт, учений директор Архіву заявив: "Тут покищо містяться зародки тільки двох основних відділів майбутнього Музею-Архіву майбутньої УВАН." З іскристого і серйозного погляду його очей я побачив, що в душі цієї вченої енергійної людини

не бракує нічого для великого світу евакуйованої у безвість української культури. "Колись це виросте — говорив далі, — на дві величенькі залі, відповідно устатковані. Але покищо... я радий і цьому, тут сухо, ніщо не замокне, ніхто не вики-

**Будинок УВАН.
Музей-Архів ім. Дмитра Антоновича**

не на смітник, бо вдалось дістати дозвіл на цей куток під сходами... Звичайно, всю теперішню еміграцію в одно навіть таке велике пуделко не вмістиш. Кожний має і хоче щось важливе сказати, написати, надрукувати, бо тільки подумати — щоб ті люди на Україні бачили, щоб пережили! Тому й родяться, як гриби після дощу, нові книжки, нові журнали, цілі літературні, мистецькі, наукові, політичні організації... Наша країна пережила тільки одну з найбільших своїх "страстей" і хоче вижити, перемогти смерть. Треба цей історичний момент задокументувати", — заокруглював розмову Міяковський. — "Натурально одна людина всього не охопить, і я вже не сам, і це не одинокі архівне місце, є подібне й по інших таборах та місцях: І. І. Коровицький діє для нас в ЦПУЕ, В. В. Дорошенко в Берхтесга-

дені, Л. В. Бачинський діє де і як тільки може, А. Животко — в Ашафенбурзі, М. К. Марковський в Регенсбурзі вже провадить представництво Музею-Архіву УВАН...

Енергійне ділове листування, поїздки, побачення, збирання матеріалів — і організовано вже цілий архівний рух, рух документації українського життя. Саме зло розсіяння, руїни обернуто на засіб переборення руїни. Для архівної справи здобуто підтримку еміграційних централей: ЦПУЕ і пізніше УНРада схвалила складний план В. Міяковського, щоб з кожного видання будь-якого характеру видавець у першу чергу відсилав сім примірників до Музею-Архіву. Чому аж сім? Щоб не допустити до згуби і забезпечити головні архіви в "майбутній вільній Україні" і на еміграції. Отже: три примірники для майбутнього (сховища Києва, Львова, Харкова), по одному примірникові для українських сховищ у Празі, Ватикані, в УВУ (Мюнхен), УВАН (Авгсбург), НТШ (Берхтесгаден, пізніше Сарсель коло Парижу) і нарешті один примірник "місцевий" — для кожної країни розселення української еміграції. Кожне з організованих сховищ на своєму терені збирало ці сім обов'язкових примірників усіх видань, залишало один примірник для себе, решту 6 примірників пересилало В. В. Міяковському до Музею-Архіву УВАН, який заходами В. Міяковського (організатора й ініціатора всього архівного руху) став центральним сховищем і розподільником матеріалів поміж іншими сховищами. Залежно від нахилів окремих людей "обов'язкові" примірники давались або не давались (хвороби "архівного лінивства" не бракувало), але В. Міяковський здобував майже все і у всіх, не раз купував за власні гроші, а часом і ніби "конфіскував". (Було, даси йому в руки проглянути якусь новинку, а він, радо затиснувши її в руках, уже й проголошує: "Це для архіву!" і годі ж тобі сказати "ні"). В. В. Міяковський знав і здійснював наукові принципи й правила архівної справи. Це не аматор, а фахівець. Він відокремлював у собі приватного читача з власним смаком і уподобанням від відповідального перед майбутнім керівника архіву. Знав, що саме треба конче здобути для архіву, з другого боку, тримався принципу, що для національного сховища нема поганих творів. "Залишимо суд нащадкам, — розважав В. В. — їм через сотні років буде видніше, ніж нам, сучасникам. Із архівів усе адресується з минулого до майбутнього. Наш обов'язок зібрати і зберегти по змозі *найповнішу* колекцію — документацію поточного життя". Він переконував багатьох провадити особистий чи родинний архів, не викидати листування, фотографії тощо. Архів — привілей не тільки аристократів, а кожної культурної людини".

За перші п'ять років (1945-1949) в Музеї-Архіві УВАН зібрано до 90% всієї друкованої продукції української еміграції американської зони Німеччини. Архів виріс далеко поза початкове пуделко.

Настала пора нового масового руху й розсе-

лення по світу "викорінених" — переселення з Європи за океан. Загальний неспокій знов опанував людей: не було ясно — хто? куди? як? Люди хвилювались, кидали звичайні громадські справи. Володимир Варламович не має часу хвилюватись, твердо знає, що напевне доведеться рухатись; негайно, негайно готувати розрослий Архів УВАН у далеку дорогу. Велика праця! Володимир Варламович проробив її непомітно, майже сам, власноручно. Пакуючи Архів УВАН у дорогу, не забув, що на місці великих порожніх таборів лишаються без догляду їхні поточні ділові архіви. І це В. В. загібає до свого Архіву і запаковує в дорогу.

1952-й рік. Пощастило залучити ЗУАДК до перевозу в Америку Музею-Архіву УВАН. Закінчивши пакувати Архів, В. Міяковський уже в Нью-Йорку. Тривожно чекає своєї "дитини". Нарешті, прибувають у порт Нью-Йорку перші пакунки й скрині — славетні пуделка Архіву. Хто їх забере і куди? В. Міяковський і тут, в Америці, знаходить подібних собі "свідомців"-ентузіастів: Лев Биковський, Т. Олесіюк, Мирон Сурмач, Каленик Лисюк, В. Шугаєвський, Петро Задорецький... Зарадним тут виявився Мирон Сурмач, розумний піонер української книгарні в Нью-Йорку, він дав місце під пакунки Архіву в своєму будинку з книгарнею на 7-й вулиці давнтавну. Згодом новоемігрантська "Самопоміч" дала в себе дві кімнати, що стали на два роки приміщеннями не тільки Архіву, а й цілої УВАН. Мабуть, основні скрині Архіву В. Міяковський привіз таки особисто при переїзді з своєю родиною, що включала й родину дочки Оксани Володимирівни Радис-Міяковської. Пригадую, відвідав їх на Бронксі, де В. В. Міяковський влаштувався в одному старому будинку "дженітором".

— Ну, як же переплив океан ваш Музей-Архів?

— Чудесно! В основному вже все тут, у США. Він охоче повів мене в підвал, просторий, слабо освітлений, захаращений піччю центрального опалення, вугіллям і всякими господарськими снастями. Правда, дженітор, він же директор Архіву, власноручно навів у підвалі ідеальний порядок, чистоту, так що скрині й пакунки Архіву світились причепурено на очищених для них місцях. Мене дивувала велика їх кількість: як літня людина з чималою родиною й дітьми на руках могла все це зібрати, впорядкувати і перетягти за собою через пів світа!

— І це ще далеко не все, — сказав Володимир Варламович, — решта в Сурмача і в "Самопоміч". Чекаємо чуда: власного будинку УВАН і її Архіву!

Самою своєю наявною масивністю Архів УВАН тиснув на керівництво Академії думати про власний будинок. Дві винайняті кімнати на 26-й вулиці Мангаттану не були розв'язкою питання ні для Академії, ні для її Архіву. Відвідувачі систематичних наукових доповідей в УВАН не вміщались, мостились на пакунках, у дверях в коридорі. Але було змістовно, не нудно. Неминучими стали легкі нарікання на Володимира

Варламовича за фантастичне розбухання колекцій Архіву... Він навіть не боронився, тільки розводив широко руками і казав: "Це ще не все, а скільки такого бездомного матеріалу у Філадельфії на руках у старенького В. В. Дорошенка, у Клівленді на руках у Л. В. Бачинського, в Балтіморі на руках в Осипа Зінкевича, в Торонто — інженер Іван Лучків примістив у своїй хаті велику цінну колекцію — цілий національний скарб. Ні, без власного будинку нашої УВАН не обійтись". На цьому розмова уривалась... УВАН діяла тоді без грошей, без фондів, самим духом її ентузіастів — Ветухова, Замші, Міяковського та інших.

Треба було чуда — і воно сталося, бо було воно вже готове в душах людей. Уже за нового президента УВАН, Юрія Шереха (1961), підвернулася нагода: на 100-й вулиці було переселення філіялу Публічної бібліотеки Нью-Йорку до нового будинку із старого, збудованого заходами славетного Карнегі, і купили його за порівняно невисоку ціну (50.000 доларів) — будинок з колонами. Обтяжили себе позичкою, але жертвами наших загалом небагатих людей і господарськими заходами завфінансами Академії Івана Лукича Замші — будинок з колонами вже рік тому сплачено.

Ще змолоду завзятий експансіоніст архівної справи (Володимир Варламович, бувши молодим студентом Петербурзького університету, очолив гурток студентів для розшуків і копіювання польських історичних документів, що їх потребував Михайло Грушевський для його "Історії України-Руси") був цим разом на десятому небі. І, звичайно, дістав під Архів два вищі, гарно ізольовані поверхи та ще ущільнив пакунками Архіву господарчий підвал.

Тепер настав його довгожданий і вимріяний момент: можливість перетворити невпорядковані купи матеріалів на справжній Музей-Архів Академії, студіювання, сортування, каталогізація, виготовлення охоронних футлярів, оправ (все саморобно), нарешті розміщення... (Тепер знайшов собі й фахового помічника, вченого археографа — Тетяну Олексіївну Іванівську). З цієї великої обсягом праці зродились остаточно три відділи Музею-Архіву:

I. Відділ друкованих видань. II. Відділ рукописних пам'яток і архівних колекцій. III. Відділ речових пам'яток і музейних колекцій.

Що досі було головно в душі і мрії Володимира Варламовича, стало дійсністю — Музей-Архів УВАН у США. І ось проблема: як назвати? І тут проявилась шляхетна скромність, великодушність В. В. Міяковського. Він пропонує назву: "Музей-Архів імени Дмитра Антоновича". Хоче вшанувати винахідника ідеї (і творця) першого на еміграції українського центрального комплексного книжково-архівно-музейного сховища — Музею Визвольної Бороти України (МВБУ) в Празі. Працю Дмитра Антоновича і його МВБУ в Празі В. В. Міяковський кваліфікував, як достойний приклад організації такого центрального комплексного сховища. Діло Д. Антоновича,

зруйноване 1945-го року москалями в Празі, В. В. Міяковський таким чином врятував, увічнив. Великі речі будуються поколіннями.

Ще рано, а може й недоцільно розкривати, які саме скарби зосереджено тепер у Музеї-Архіві УВАН у США. Але можна ствердити, що вони немалі, а в дечому унікальні й незаступні. Кілька прикладів: книжкові й архівні колекції понад десятка більш чи менш видатних діячів України 20-го століття — Євгена (і Левка) Чикаленка; альбом фотокопій родини Косачів (Лесі Українки); цінний фотоархів легіону УСС (Українських Січових Стрільців); дещо із спадщини В. Винниченка (всі його картини), далі архіви письменників, як от Євгена Маланюка, Тодося Осьмачки, Оксани Лятуринської, композитора Павла Печеніги-Углицького, дещо з архіву Архипенка; велика колекція мистця Лева Геца та інших мистців. Тут зберігаються майже всі книжкові й періодичні видання еміграції післявоєнного часу, що їх каталогізація обчислює тисячами й десятками тисяч, декотрих із них уже ніде не знайти, хіба тільки тут... Ми не помічаємо, як час швидко й безжалісно стирає сліди і наслідки нашого життя і діяльності. В Музеї-Архіві зберігся і дочекався доброї публікації манускрипт монументальної документальної праці покійної Ольги П. Косач, сестри Лесі Українки, — "Хронологія життя і творчості Лесі Українки". Так само тут тепер зберігається єдина копія манускрипту цінної першоджерельної монографії Дмитра Дорошенка про гетьмана 17 ст. Петра Дорошенка; монографія 20 років вважалась загубленою і лише порівняно недавно знайшла свій порятунок і пристановище в Музеї-Архіві ім. Дмитра Антоновича. Академія на чолі з своїм президентом, істориком проф. О. П. Оглоблиним, плянує наукове видання монографії.

Боротьба з нівеляційною силою часу триває. Минають роки, десятиліття. Геросві нашого етюду, Володимирові Варламовичеві — теж: 50, 60, 65, 70, 80... Але для майстра опору нівеляційній силі часу це не старіння, а дальший і дальший ріст його діла. Не справляє ні одного із своїх ювілеїв, бо просто ніколи, бо не все розпочате закінчено. І може тому здебільша й сам часто виглядав не по літах молодим, бадьорим, невтомним. Спостерігаючи його зблизка, не раз я думав: мабуть, на таких от людях і сталося в 19-му столітті чудо Відродження України — всупереч долі, заборонам, поліційним репресіям, руїні.

Коли пишуться ці рядки, Володимир Варламович уже на 83-му році життя. Минулого року зазнав він особливо тяжких ударів долі: утратив вірну дружину, Інну, якою, як каже, в незмінній дружбі й любові прожив 50 років; потім — брутальне побиття бандитами; смерть наймолодшого унука; ціла серія небезпечних захворювань,

(Продовження на 25-ій стор.)

ІЗ ЗБІРОК "ВІТРИЛА МОЄЇ ДОЛІ" І "ПЕРЕХРЕСТЯ"

Ростислав Андрійович БРАТУНЬ народився 7 січня 1927 р. в м. Любомль, Волинської області. у родині вчителя, як подає нам довідник "Письменники Радянської України".

Закінчив польську початкову школу в Стрільчі і Підбереззі, що на Горохівщині, а з приходом радянської влади в Західню Україну і до вибуху війни, він вчився в Горохівській середній школі, яку закінчив після війни і вступив на редакційно-видавничий факультет Українського поліграфічного інституту у Львові — на відділ графіки. Через рік переводиться до Львівського державного університету ім. Івана Франка на український відділ філологічного факультету, який закінчив у 1950 році.

Працював на редакційній і видавничій роботі.

Писати почав ще в дитинстві, а його перший вірш був надрукований у журналі "Радянський Львів", 1946 р.

У 1949 році виходить його перша збірка поезій "Вересень", відтоді вийшло понад 15 його збірок, а серед них і "Я син України", "Пора любови", "Грудка землі", "Канадська книга", "Ватра", "Вогонь", "Вітрила моєї долі", "Перехрестя" та інші. З них деякі перекладено російською мовою — три збірки, а окремі вірші перекладаються на мови народів СРСР і зарубіжних країн.

Р. Братунь написав понад 50 пісень. Він же і автор лібретто опери "Заграва", композитором якої є Анатоль Кос-Анатольський. Цього, звичайно, ми не знайшли в довіднику "ПРУ", але ми самі потурбувалися й розшукали додаткові дані, щоб доповнити біографічну довідку про поета.

Творчість Братуня, як і кожного поета на Україні, хоч і рясно пересипана дешевою агіткою, має й схвилювану лірику із філософським мисленням поезію. Він добре оперує стилем і образом у своїх модерних творах, які дишуть щирістю і любов'ю.

ПАМ'ЯТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Стежками казки лісової
Шукати пісню я іду.
І запахи терпкої хвої,
Шемріння вільхи молоді
Мене в озерний край ведуть.

А може, ти, твоє це слово,
Співаю матінко моя,
Звучить так ніжно, так грозово
Пісень тих блискавок розмова,
Яку б довіку слухав я.

Пригадую: у світ хлоп'яти
Навіки владно входив ти,
А Українка — значить мати,
В якій перше слово взяте —
Вогонь негасний і святий.

Ти Українкою назвалась
Немов за біль всіх матерів,
За всіх сестер немов поклалась,
Сумлінням, совістю їх стала,
Ввібравши ласку їх і гнів.

Мене вкраїнка народила
І вивела в широкий світ.
Коли ж свої розправив крила,
Мене вкраїнка полюбила
Для добрих літ, для щедрих літ.

Маленька доня — українка,
Щебече рідних слів красу.
І це наймення в поєдинку
За матір, за дочку, за жінку, —
За мудрість, силу їх, красу!

Тебе хотіли розтоптати.
У тебе цілились кати.
Бо знали: матір розіп'яти —
Тоді вже роду не бувати,
Але безсмертно вічна ти!

Тобі — пшеничний колос спілний!
Тобі — зірчатий льон у цвіт!
Тобі — державний голос смілий,
Усім народом зрозумілий.
Тобі — надхнення наших літ...

**

Вишій, кохана сорочку
Узором хрещатим мені
Так, як у нас вишивали
Ще у глухій давнині.
В хрестину кожним — тривога.
В хрестину кожним — дорога.

Вишій червоним і чорним
Радість й печаль заодно.
В чорно-червонім сплетінні
В щастя і мук вікно.
В хрестину кожним — розстання.
В хрестину кожним — кохання.

Хрестики ці — то не цвинтар
Того, що в нас не збулось, —
Сяє на грудях сүзір'я,
Що у душі зайнялось.
В хрестикү кожнім — зірчина —
Ти моя любя-єдина!...

Благословенне будь зерно!
Благословенний хліб єси
І ніж, що розріза його...
Благословенний хліб єси
Той, що Людині ти даси!

Благословенна та рука,
Що ніж бере, щоб краять хліб,
Шкуринна стане в ній м'яка,
В твердій руці, що крає хліб
Й за стіл гостинно заклика.

Благословенний стіл той будь
І сталь, що з неї гострий ніж, —
Ти ним свій хліб навпіл розріж
І свого брата не забудь!

Несіте хліб, а не розбій,
І ніж навіки мирний твій,
Хоч сталь його,
Гаряча й зла,
У ката груди пропекла.
Хліб, ніж у хаті на столі
Дай днесь і прісно на землі!

Не хліб і сіль, а хліб і ніж
Беріть у вселюдський крутіж,
Бо скрізь є сіль,
Як скрізь є біль...
Земля хай буде вам за стіл!

ВАТРА ПАЛАЄ

Ватра палає!
Серце палає!
Світить і гріє,
Палить і сяє.

Ватра на кручі —
Огонь в дорозі.
Серце на чатах
В радості й горі.

Ватру підтримуй —
Вогнище ясне!
Людям на щастя
Ватра не згасне.

Ватра не згасне —
Серце не згасне.
Полум'я вічне,
А не дочасне!

НЕЙЛОНОВА АФРОДИТА

(Уривок з поеми)

Ти народжуєшся із нейлону,
Із нейлону а чи хмарик.
Застигаю в німім поклоні,
Зупиняється часу плни.
І, сіяючи наготою,
Вся, мов казка, мов диво-чар,
Идеш небесною і земною,
Даючи себе в дар!

Ти межею стаєш і метою,
Вічна Жінко усіх віків.
Ти зі мною і не зі мною,
Я відкрив тебе і не відкрив,
Ти з тривожною тасмницею,
Біль народження несучи,
Воскресаш Фенікс-птицею,
Афродітою ідучи:
Хай нейлонова, хай перлована
Шкаралупа років і мод.
Що там логіки законн всі —
Коли вічний твій прихід!

Ти Афродіта,
а може,
Ти Венера,
Ти Лада,
Ти Джоконда,
Ти Сольвейг,
мільйонноіменна Жінко?

Борт лайнера "ІЛ-18".
Спить жінка на моїм плечі.
— Громадяни пасажирн, пристебніть пояси...
— Літак "ІЛ-18", який виконус рейс комер...
прибуває в аеропорт...

Моя нейлонова Афродіто, я вам дарую
банальний романс.

Не дивуйтеся — усі подарунки по-своєму
банальні.

Не питай, що буде, чим скінчиться,
Що до нас з тобою завітає...
Це тобі ніколи не присниться,
Це тобі ворожка не вгадає...
Та й навіщо наперед гадати,
Та й навіщо думать про розлукү...
Все одно не зможеш не кохати,
Все одно не подолаєш мукү...
Тільки довго, дуже довго ждати,
Бо любов безчасна у просторі.
Відстаней її не подолати
За життя ні в щасті, ані в горі...

Я люблю нічні аеропорти...
Я люблю нічні польоти...

БЕЗ ПОЧАТКУ

(Спогади про втечу від московсько-царського суду)

Продовження. Див. ч.ч. 261, 262, 263, 264

Геть із краю

За якої чверть години потяг рушив і незабаром уже летів своїм звичайним темпом.

У вагонах було, як звичайно, повно народу, так що довелося до самої Самари бути сливе на ногах.

Та мене те не обходило. Швидше, швидше наперед — була лише думка. Бо як не як, а я добре поопасувався отої своєї зустрічі з К-ком і побоювався якоїсь нової зради.

На станціях, коли потяг ставав, я всеж не вилазив з вагону, а коли треба було щось купити, то прохав когось із пасажирів, які йшли туди, і таким чином уникав зустрічей з представником адміністрації.

Не раз вздовж вагону проходив якийсь жандарм, когось шукаючи очима... Може й мене... Та я з найсерйознішою міною професора дивився на піднесену перед очима книжку... Звичайно, в такій хвилині я нічого не бачив, що там написано, бо слух і все чуття було направлене до тої гіпнотичної особи-фараона з чеканням, чи не звернеться він до мене з звичайною чемністю, мовляв: "пожалуйте в жандармское отдѣленіе"... Але, все було чудово. Чаша ця минула мене, і я їхав собі все далі на схід. То було вже на початку червня.

В Самарі, куди ми прибули й мусіли пересідати, завдяки якомусь щастю та дачкою хабара вагонній служці, мені зразу ж пощастило дістати пляцкарту і таким робом сісти в експрес на Ташкент.

Було це щастя тому, що в Самарі при пересадці на другий потяг таке велике число натовплювалось пасажирів, що доводилось, як оповідали пасажирів, котрі скоштували оті благості, — чекати на потяг по 3-4 дні. Так були всі започнені. У вагоні, куди я сів, їхали з Петрограду в Харбинський край та Бухару чимало студенток-інженерів на практику по викладу залізничної лінії. В пій веселій компанії мені й довелося проїхати аж до Ташкенту. Од них довелось мені дізнатись немало про ті шахрайства, що вчинили колишні інженери на лінії Оренбург-Ташкент. Були такі місця колії, що брали округ яких 15-20 кілометрів і в своєму кінці знову схопились на рівну лінію. Тим паче це було непотрібною округою, що дорога йшла в киргизьких степах-пустелях.

Киргизькі степи

Вже 2-й день їдемо ми киргизькими степами. Це швидше не степи в українському розумінні, а широчезніша пустеля. На скільки око кидає на

схід, захід, південь і північ — розіслалася ця пустеля.

Жовто-сірий пісок смутно вилискує на сонці, наводячи якусь тугу своєю однорідністю. Невеличкі могили-горби, що висипали геть усю цю напівпустелю, свідчать про те, що тут вільно гуляє добрий вітер та вихор. Ці горби, будучи вкриті низькою рослиною, визирають серед порослої місцями осочистої трави мов шапки велетнів байкових людей. Сухий вітрець, пройнятий цілком гарячим повітрям, шелестить отою травою, наводячи тугу довколишній природі. Не чути жодного верещання птахів... Де-не-де стояли киргизькі кибітки, але жодної душі біля них. Всі, певно, поховалися в холодох свого шатра або десь подались із стадами своїх овець та коней. А потяг все летить і летить серед сеї пустелі, мов намагаючись швидше обминати ту нудьгу, що панує тут.

Біля невеличкої станції потяг став. З цікавістю зазираю у вікно. Біля вікон вагонів понавалювалось по кілька душ: дивляться надвір. Біля потягу стоїть ряд киргизів... Обсмалені сонцем обличчя їх повні якоїсь жалості і туги... Чорні очі їх блищать якоюсь цікавістю в чеканні чогось. Не глядячи на страшенну гаряч, всі вони убрані в теплі балахони, лише в оригінальних з довгими крилами капелюхах з білої вовни і штанах, — їх трудно розпізнати, де мужчина, де жінка. Всі з великими природними обличчями і однаковісіньким виразом рис. Деякі з них тримають на сковородках печений, вроді наших гречаних млинців, хліб і продають його. Жандарми грубо одганяють їх од вагонів.

Деякі студенти, для цікавості, купують... але потяг рушається, і оренбурзькі киргизи зостаються позаду.

Через кілька днів ми вже в'їздили в Ташкент.

Ферганський край. Сарті

Тут зразу було великим природним контрастом од отих оренбурзьких степів. Прекрасні гущавини садів та гаїв, поміж чудово виробленими городками з ручним гідралічним зрошенням їх. Аромат квітів та освіжаюче повітря темних садків — впливало на людину чаруюче. Невідомо чому підіймався настрій і являлась енергія. Це був Сартський край. Сарт — це той же киргиз, але завдяки його тенденції осілости, а не кочуванню, він виробив з себе прекрасного агрикультурника у них хоча і являється одним з найповажніших і купця. Вони арендою виробляють шовк, здобувають вовну й садовину. Городину і хліборобство продуктів, та все ж вони не дають йому першого

значення. Риж культивується ними. Мова їх різниться від киргизької. Більше подібна до турецької.

В Ташкент прибув я щось 5-го червня. Найнявши квартиру на день в одному приватному будинкові, я, щоб не давати пашпорта для контролю поліції, казав щодня, що я певно в той день і виїду. Та так і тягнув яких 4 дні. За той час я вишукував мапи Ферганської округи, щоб з таким уже показником пускатися в дорогу. Та не знайшов у книгарнях такої, щоб для мене було великим дивом... А в військовий штаб побоювався йти. Я рішив користуватися малою мапою, яку я придбав собі у Харкові. Та пускаючись у дорогу, таку далеку і страшну, я згадав скористуватися грошовою допомогою, яку міг дістати з Р. А. банку, де служив мій брат, а тепер йому там ішла пенсія, яко забраному до війська. До того банку було яких 200 кілометрів. Я й рішив їхати, тим паче, що й звідти я міг краще їхати до китайського кордону. Приїхавши в А-н¹), я зустрівся з керівничим банку, заявивши, що я є приятель (мого брата) такого то і що мені він винен гроші. Будучи на учительських іспитах у Фергані, чи не міг би скористуватися тим боргом і т. п. Звичайно, підозрівати він мене не міг, бачачи перед собою професорську в окулярах і мундирі особу, то порадив поїхати на курорт в Дж-А-д²), де на сірчаних криницях купається добрий друг мого знайомого (т.т. брата) і там я дістану... Чудово. До Дж. А-да було яких 3 години їзди колією, то я, залишивши на станції валізку з білизною, поїхав на сірчані води. Вікове легендарне Сартське місце. З отими святими сірчаними водами... Тепер, звичайно, все те було в руських руках, які й користувались отими благадотами, деручи з хворих неймовірні гроші і в той час не даючи їм ніяких помог і добрих помешкань та вигід.

Сірчані води були на горі, а під горою було село з переселенською людністю: українцями, поляками, москалями, грузинами, вірменами і навіть персами. Всі вони хліборобили або майстрували чи торгували. Була там і школа. Тож я найшовши собі кімнату на кілька днів у одного українця з Харківщини таки ж, першим ділом пішов до школи познайомитися з "колебарій" — вчителями, щоб від них довідатися, що тут і як. Прийшовши туди, я зустрів одну вчительку. Вона й була єдиним розсадником тутешньої шкільної культури. Познайомився. Розпитувалася, звідки і як... Звичайно, гадала, що я прибув лікуватися на води. Спитала, де мешкаю... Та врешті в розмові вона пропонує чудернацькі комбінації: "Приходьте, каже, до нас ввечері... Тут збереться "гарна компанія": пристав з жінкою, комісар може буде...

Ну, думаю, компанія... пристав... А вона, мов дорізати хоче, та далі тягне: "а пристав — така симпатична особа, що хоче з кожним новим європейцем бути знайомим. Ну, дякую, думаю, за

таку компанію. Та щоб не подати виду, кажу: добре, з великою охотою, як упораюся, прийду. І швидко, розпрощавшись, подався вишукувати мені потрібного друга мого брата. Гадаючи як-швидше вибратися з сеї околиці. Де вчителі, люди прогресу і науки, є приятелями поліцаїв... Нащо я сказав їй свою адресу? Ще, чого доброго, з'явиться сам пристав з візитою...

Здбавши, по вказівці, щасливо потрібну мені особу, я легко дістав трохи грошей і на другий же день подався назад до А-ну.

У страху великі очі

Прибувши до А-ну³), я подався до диліжансової станції, щоб запастися місцем до міста О.⁴), звідки вже було яких 200 кілометрів до кордону. Діставши щасливо якраз останнє місце на завтрашній ранок, я в доброму настрої пішов геть, щоб загаяти до вечора час. Зайшов на пошту, написав псевдонімно листа до брата про взяті в його приятеля гроші і кому слід оповідаючи, що лікування моє тим часом іде чудово, я до вечора збив час. Увечері ж пішов на вокзал, щоб взяти свою заставлену кілька днів тому валізку з білизною та приладдями для гримирування, яке я робив сливе щодня, особливо для підчорнювання волосся, вусів тощо. Та, мов сміючись з мене, доля покепкувала знову... Ідучи вулицею в напрямі вокзалу, я й не помітив, як перед мною опинилась якась досить добре убрана людина і в руці несла... щоб б ви думали?... мою валізку. Здивованню моєму не було меж. Як? Невже дізнались, що я тут? Під яким прізвищем, в якому вигляді, що дістали навіть з багажного відділу станції мою валізку? Та й кому ж могли дати звідти, як не в руки жандармерії? Ну, урвалося. Тьохнуло в мене на серці. Пропало все. Певно, валізку брано в "охорону", переглянуто; звичайно, знайдено там фарбу й інші туалети для гриму, ну і тепер, певно, цей шпик несе на станцію знову, щоб, коли прийду за нею, злапати мене. В голові знову почалася неумна горячкова робота: що робити? тікати? куди? по залізниці неможливо. Там стережуть. Отим диліжансом, що я маю вже квиток на завтра, — сільце, бо там напевно будуть стерегти на конях... пішки. І я все непомітно навіть для себе пішов слідком за тою людиною з моєю валізкою. А ну, думаю, всеж узнаю, в чім річ і що буде він наказувати там? Ця цікавість більше в мене розігралася, і я рішив послідувати за ним. За пів години був уже біля вокзалу. Я сховався в тіні дерев, проти відчинених дверей станції.

Мій шпик входить у станцію і якимось по незнакомому розпитує, де багажний відділ, а потім підвищивши голос обурливо почав розповідати

³) Андижану (місто), кінцевий пункт залізничної вітки від станції Черняєво, закаспійської залізниці, між Ташкентом і Самарандом — ред.

⁴) Старовинне місто Ош на березі річки Ак-Бурі — ред.

¹) Андижан — ред.

²) Джелал-абад, мабуть — ред.

якомусь станційному служці, що його номерний привіз у готель чужу валізку, в той час коли його власна зосталась на вокзалі...

Мов тисячопудовий камінь з мене впав.

Фу! зідхнув я вільно і, вийнявши хустку, втер холодний піт з лоба. За хвилину зі станції вийшов той самий мій бувший за хвилину "шпик" і ніс уже звідти свою, дійсно валізку.

Увійшов і я у вокзал і, подавши багажний квиток, дістав свою валізку. Станційний сторож словом не згадав, віддаючи її мені, що вона вже гуляла на місті і за хвилину прийшла сюди. Я потяг з нею просто до диліжансової станції, де мусів ночувати, бо вранці завтра о п'ятій годині диліжанс вирушить у дорогу.

Диліжансом

Другого дня вранці, розбуджений обережно господарем станції, я миттю почав одягатися.

Диліжанс—велика хура, запряжена в два ряди шістьма кіньми — наповнений пасажирами, вже чекав на мене. Записавши в книзі нашвидку своє прізвище, титул і звідки та заплативши за проїзд, я сів у диліжанс. Зразу ж маленькі, худенькі, але міцні коні цюхнули вперед і хура пішла швидко, хитнувшись два рази в боки. Десять годин, сидячи на однім місці, сухої гарячої дороги, цілком вимучили мене, як і всіх інших дев'ять пасажирів, доки ми добралися до Оша. Весь шлях було односуцільне трухтіння по вибоїнах чорноземнотвердої дороги. Звичайно, лише безглуздість окружної влади могла бути причиною цього, коли взяти на увагу, що навкруг були повні поля сірого каменю, а вистачальність робочих рук сартів дозволяла вимостити гарний гостинець. Ош було цілком сартським містом. Там було лише кілька руських офіційних осіб: землемірів, адміністрації — комісара і пристава, суддів та вчителів. Було кілька купців.

Ош

Тут треба було дізнатися, якими шляхами можна вийхати мені в киргизькі стоянки в напрямі китайського кордону.

Дізнавшись від місцевого флегматика-вчителя, що тут є гарна людина — воєнний землемір, я, заручившись його рекомендацією, завітав до того землеміра і познайомився. Сказав, що приїхав у ці краї подивитися на життя кочових киргизів й попити кумису⁵⁾. Почав питати про дороги туди, як проїхати, де зупинитися і таке інше.

Землемір П-в, уже літня людина, як і його дружина (теж землемір), виявилися чудовими людьми. Розповівши мені все, він врешті ніяк не хотів відпустити мене від себе. Наговорив мені купу компліментів і врешті вирішив, що він мене не відпустить звідси, а оженить і дістане добру державну посаду, не те, що моя, там у Росії, нуж-

денного вчителя. За приятельською розмовою непомітно майнув час, достигла вечерея. Тут якраз прийшов місцевий судовий адвокат і наша розмова перейшла на політично-воєнну тему.

Вони зачарувалися моїми думками щодо сучасного нашого становища, розпитували про події там, у центрі державного життя. Розмова наша затягнулася до півночі. Та врешті я мусів іти. П-в не хотів нізащо, щоб я від'їжджав завтра, а вмовляв, що то завтра він буде мати сатисфакцію мене познайомити... Останню він мітив мені молодію. Подякувавши йому за турботи і думками сказавши собі: дай, Боже, повік не зустрітися з проєктованою парою. І я пообіцяв бути завтра, як не поїду, бо, мовляв, я заорендував собі коней. Дійсно, напередодні мого інтерв'ю у П-ва я вже встиг з'їздити до місцевого сартського голови міста й заорендувати собі коня з провідником у киргизькі стоянки на їх літні прибутки під назвою Алай. Умовившись дістати коней на ранок і заплативши завдаток, я мав уранці від'їхати. Думка моя була доїхати між киргизькими кибітками якомога ближче до китайського кордону, а там уже якось майнути через кордон. Головне, мені треба було знати, яка сторожа на кордоні. Переночувавши все там же на диліжанській станції (куди кілька разів на день приходили поліцаї питати, хто приїхав, та мене не було вдома), я вранці вже упакував свою маленьку, оту злополучну валізку до мішка побіч сидла мого вже приготованого коня. Попрощавшись з господарем станції і передавши ним для землеміра вітання, я під проводом сарта, також на коні, рушив у дорогу. (Далі буде)

ПЕРША ДИСЕРТАЦІЯ ПРО КОЗАКІВ

7 червня 1684 року філософічному факультетові Лейпцігського університету було подано на захист "Історичну дисертацію про козаків". Годофреда Вейсіуса (Вайса). Успішно захищену, її невдовзі опублікували. Про автора звісно тільки, що за походженням то був німецький міщанин з м. Торуня в Польщі.

У дисертації Вейсіуса чимало легендарного. Та водночас тут є цілком вірогідні відомості. Перші селянсько-козацькі повстання на Україні дисертант описував на підставі "Історії Польщі" Рейнгольда Гейденштейна — секретаря польських королів Стефана Баторія і Зигмунта III. Хоч його симпатії були на боці панівних класів Речі Посполитої, Вейсіус відзначив волелюбність українських козаків, підкреслив їхні заслуги в обороні європейських країн від турецько-татарської навали, згадав про участь у порятунку Відня від турків у вересні 1683 року.

Не випадково дисертація з'явилася саме в цей час. У Європі тоді багато говорили про хоробрість запорізьких лицарів у битві під Віднем. Слава про військові подвиги козаків спричинилася до того, що і всіх українців стали називати "козацьким народом".

Я. ІСАЄВИЧ

⁵⁾ Кумис, напитек киргизів, — це кобиляче молоко, приготоване особливим способом.

ПОВІСТЬ ПРО СІЧЕСЛАВ АБО СПОГАДИ МИСТЕЦТВОЗНАВЦЯ

Це твір В. Домонтовича (тобто Віктора Петрова), що спочатку був друкований частинами по різних журналах 1943-1947 р.р., а книжкою його видав Михайло Борецький у Регенсбурзі 1948 р. Жанровий характер цього твору сам автор визначив у підзаголовку як "повість", а Юрій Корибут у своєму "бедекері до роману" В. Домонтовича "Доктор Серафікус" (Мюнхен, 1947 року) відніс його до "романів". До цих визначень призив, мабуть, чималий розмір цього твору — 217 сторінок книжкового формату, бо уважніший розгляд його не дає підстав для такого беззастережного визначення. Для повісті чи роману йому бракує композиційно-сюжетної упорядкованості: він складається з якихось шматків, поєднаних у цілість тільки особою оповідача, що виступає у творі в формі займенника першої особи "я", а інші персонажі твору називають його "Ростиславом Михайловичем" (без прізвища). Цей Ростислав Михайлович працює в Комітеті охорони пам'яток старовини й мистецтва "за сумісництвом на посаді консультанта", бо він відомий і авторитетний науковець. І він свідомий цієї своєї значності. Ось як він каже про самого себе: "Я — масивний і огрядний, у синьому піджаку, в золотих окулярах, респектабельний і певний себе" (стор. 5). У цих кількох словах увесь його фізичний і психологічно-моральний портрет, а далші його висловлювання та поведінка докидають до цього портрета ще риси егоїста та богемника.

Як фахівця й експерта його відряджають із Харкова, тодішньої столиці України, до м. Січеслава, де вся дія твору (оскільки вона є) й відбувається. А що автор подав у своєму творі топографію цього міста, почасти історію, ба навіть вулиці, як також і образи місцевих історично-реальних діячів, то його, цей твір, і можна, хоч і з отим застереженням щодо жанрового характеру, назвати "Повістю про Січеслав". До речі, автор уживає й цієї української назви.

У Січеславі Ростислав Михайлович мав допомогти місцевим охоронцям пам'яток мистецтва та старовини від передачі "Комунгоспові" так званої Варязької церкви, побудованої 1908 р. за проєктом відомого маляра Степана Линника. Як показав дальший розвиток подій, цей "експерт" нічого в цій справі не зробив, тільки підписав, не читавши, протокол спеціальної наради, на якій він мав бути, але не був, бо познайомився з жінкою, яка його зацікавила.

Основний метод чи засіб автора — портретування й характеристика історично-реальних осіб, поданих у творі — одних під їхніми справжніми прізвищами та йменнями, інших — під прибраними. Під прибраними прізвищами подано тих, що тоді, коли В. Домонтович писав цю повість, тобто десь у другій половині 20-их років, були ще

живі. Оці портрети та характеристики й є ті "шматки" тексту, що про них я згадав вище, а як у них наявні безсумнівні історичні факти з життя мистців та діячів, прізвища, ймення, дати та різні побутові подробиці, то цей твір і можна б назвати "Спогадами мистецтвознавця". Це, справді, суто мемуарний матеріал у цьому творі.

Але поряд із цим є в творі й суто літературна частина, яку можна б визначити, як уставну новелю, з певним сюжетом і навіть несподіваним закінченням. Це любовна пригода Ростислава Михайловича з тією жінкою, яку він побачив на паперті Варязької церкви, познайомився з нею, а вона потім виявилася відомою співачкою Лариною Павлівною Вольською.

Цю двоїстість твору можна пояснити тим, що В. Петров роздвоювався і в своїх життєвих зацікавленнях; з одного боку, він жив науковими дослідженнями, а з другого — тягнувся до літературної творчості, як про це свідчить його досить значний доробок і в цій останній царині — "Дівчинка з ведмедиком", "Доктор Серафікус" тощо. Звичайно, рівнобіжне зацікавлення наукою й літературною творчістю не обов'язково повинно призводити до сумбурності в літературних творах, як про це свідчить хоч би творчість Івана Франка, але В. Петров не був такий талановитий письменник, що міг би розмежувати ту й ту царину. Сумбурність побудови наявна і в його іншому більшому творі — у "Докторі Серафікусі", і це треба вважати мінусом і цього твору. Якже Юрій Корибут ув отім своїм "бедекері", сконстантувавши цю сумбурність, підніс її до "чистої води літературного барокко", то це тільки один із його численних "парадоксів".

Але я не писав би про твір В. Домонтовича "Без ґрунту", якби в ньому був тільки цей мінус. Хай би він пішов у небуття й забуття разом із його іншою "діяльністю". Та, збираючи матеріал для свого літературного твору на тему про цю його "діяльність" (власне, не про його, бо це має бути суто літературна концепція, що її тільки підказала мені ця "діяльність") і прочитавши з цією метою цей твір, я знайшов у ньому безсумнівні літературно-мистецькі якості, які, на мою думку, забезпечили цьому творові певне місце в історії українського письменства. До того ж іще я свідомо розмежовую життєпис і твори всякого письменника: вони дуже часто бувають цілком розбіжні. Прикладів з історії не тільки українського, а й світового письменства можна б навести багато.

Секрет мистецької вабливості цього твору лежить у надзвичайному багатстві мистецьких деталей тексту, а також у високій інтелектуальній культурі та ерудиції автора, що, творячи зміст тексту, роблять ваговитими і оті мистецькі де-

талі. Тим то доволі докладні описові портрети та характеристики сприймаються як історично-психологічні етюди не абиякої вартості, а виведені в них історичні постаті набувають яскравої образності.

Найбільше уваги серед цих "портретів" автор приділив Степанові Линникові як будівничому тієї церкви, про яку в творі йде мова. Ось окремі фрази з цього опису: "Степан Трохимович Линник був мій учитель"... "Він мав звання академіка й вигляд майстрового"... "Він був невисокий на зріст, але кремезний і присадкуватий, замкнений у собі, насумнений, важкий на вдачу й непривільний"... "Жив він самотньо й замкнено"... "Він ніколи не працював за годинами або певним поділом доби"... "Він працював до знемоги, до остаточної виснаженості"... "У поведінці з людьми він був настирливий і прикрий"... "Людина ставала жертвою його візитів"... "Одвідин Линникових лякалися (боялись? — В. Ч.)... як і зустрічі з ним на вулиці"... "Для господарів мешкання, куди він з'являвся, його відвідини межували з стихійною катастрофою... Він міг посидіти в гостях вісім, десять, дванадцять, не знати скільки годин. Прощаючись із господарем, він лишав його знеможеним, пожовклим, знервованим, вибитим з колії"... "Линник волів рахуватися з собою (зважати на себе! — В. Ч.), на свої власні уподобання і ні на що більше"... "Десь (? — В. Ч.) проявлялась егоїстична наївність самотнього й песимістичного мистця, одірваного від ґрунту й цілком заглибленого в своє мистецтво"... "Реальне, як таке, не існувало для нього"... "Як і Микола Сапунов, Линник потонув (втонув! — В. Ч.) у Фінській затоці. Потонув чи втопився? Це лишається й досі загадкою" (стор. 63-67).

Ці окремо вихоплені з багатьох сторінок твору речення дають зовнішню історію й характеристику Линника як людини-дивака й маляра, що загинув 1911 р. Про його місце в історії українського мистецтва В. Домонтович пише так: "В історії українського мистецтва Линник займає своє видатне місце. Його ім'я звичайно згадують поруч з іменням Нарбута. У цьому є безперечна рація, але тільки з того погляду, що обидва ці майстри, такі не подібні в істоті своїй один на одного, однаково перемогли як у собі особисто, так і в своїй творчості народницькі традиції пейзажного етнографізму, спертого на почуття, на сантиментально-чуте ставлення до українського народу й природи"... "Стиль, тематику, форму для Нарбута визначив XVII вік, Хмельниччина, доба розквіту українського барока. Творчу уяву С. Линника притягала зовсім інша епоха — IX-X вік(и), імперія Святослава й Володимира, великий водний шлях "з варяг у греки", від Скандинавії до Візантії" (стор. 83). "У своїх судженнях про неприйнятне для нього мистецтво він був непримиренний, жорсткий, брутальний" (стор. 81).

І як висновок: "Хаос побуту, особи, мистецтва — такий був Линник" (стор. 87).

Як бачимо з цих цитат, це мемуарний стиль, але цими засобами В. Домонтович намалював образ Линника, що, між іншим, скидається багатьма рисами на поета Тодося Осьмачку. Яскравість цього образу в читача складається виразніше, бо я не міг за браком місця навести всього сказаного про Линника.

Таким же стилем В. Домонтович пише про Арсена Петровича Витвицького, в якому мені не важко впізнати поета Миколу Чернявського. М. Чернявський під час писання повісті був ще живий, та ще й перебував у неласці в "радлади". А він же й наводить зовсім "еретичні" думки Чернявського про дикунство "народу", якби за революції нищив панські маєтки з цінними будівлями в них, із скарбами мистецтва тощо. Автентичність цих думок М. Чернявського можна підтвердити наявністю в його творчості оповідання "Осліплення Париса", що в ньому оповідається про те, як селяни, розбираючи коні з панського маєтку, не знали, що зробити з красунем-огирем, якого не можна було запрягти в плуга, і повиколювали йому очі — осліпили його. Цього оповідання в недавньому київському виданні творів Чернявського не передруковано. Про М. Чернявського (в образі Арсена Витвицького) В. Домонтович пише з прихильною вибачливістю до його випадкової ролі, що в ній він тоді, покинувши працю земського статистика, заробляв на життя, — ролі директора Музею мистецтва. Ростислав Михайлович розумів його приреченість, але, як егоїст, відмовився його захищати.

— Ви помиляєтесь, Арсене Петровичу, коли думаєте, що я міг би щось зробити, сказав він йому, гостюючи в його домі. Та ще й додав: "Одверто кажучи, мене ніколи не цікавили справи, які безпосередньо не стосувалися до мене особисто" (стор. 197). І саме з цього "шматка" про Витвицького можна навести уривок, в якому автор показав у своєму мемуарному стилі мистецьку яскравість. Повернувшись з ганку, де Ростислав Михайлович сказав оті жорстокі слова, Витвицький виявляє виразні ознаки знервованості. "Він не здібний (? — В. Ч.) опанувати себе... Я пробігаю швидким поглядом по ньому. Він засовує пальці, руки в кишені жилетки, брюк (? — В. Ч.), обмацує кишені свого піджака, немов він щось загубив, чогось шукає й чогось не може знайти.

— "Тобі чогось треба?" — питає дружина. — "Мені?" Він робить зусилля, щоб посміхнутися, але посмішка в нього виходить розгубленою й ніяковою. Не зводячи з мене очей, він якийсь час напружено в мене вдивляється, ніби намагається про щось згадати. Погляд у нього нерухомий і німий. Він дивиться й не бачить. — "Що з тобою?" — запитує дружина. — "Зі мною?" Він прокидається з свого півзабуття. — "Ні, нічого! Я хотів був спитати в Ростислава Михайловича, але я вже питав. Отже, нічого!" (ст. 198).

Тут ми бачимо майстерний психологічний діалог, а також відповідні авторові ремарки. У цілій

сцені багато мистецьких деталей, що дають не тільки переживання людей, а й картину весняного вечора в горішній частині Січеслава.

Чи не найяскравіше літературні якості твору "Без ґрунту" виявлені в отій любовній історії його головного героя Ростислава Михайловича з співачкою Ларисою Павлівною Вольською, що її, мовляв автор, "критика й публіка ставила нарівні з Зоєю Лодій" (стор. 117). Цю "історію" написано в дусі прониклого на Україну в 20-х роках фрейдизму, а може й у дусі психологічних новель Стефана Цвайґа, що були тоді видані в російському перекладі. Ростислав Михайлович уперше побачив Вольську, як вона виходила з Варязької церкви, побачив і жваво привітався як до знайоми. Але вони ніколи не були знайомі. Тим то жінка з обуренням відкинула його привітання і швиденько пішла геть. Проте в нього з якихось психічних глибин виринув лямбматив з однієї симфонії композитора Шиманівського, в якому, як йому показалося, відбилось музичне ество цієї жінки. І він пішов за цією жінкою навздогін. Кінець кінцем вони познайомились, і він це з'ясував так: "Гадаю, що це було так: з зорового враження родилось музичне. Я дивився на вас (надруковано "на все" — В. Ч.), і в міру того, як я дивився на вас, в мені все владніше й всемогутніше згучали згуки симфонії, рождалися (? — В. Ч.) такти музичної фрази. Я не мав сумніву: це були ви!" (стор. 112). І він не помилився, бо ця жінка була свого часу закохана в композитора, і він їй присвятив цю симфонію.

Жінка запросила його до свого мешкання, де все остаточно й було з'ясоване.

Це фрейдистське знайомство відбулося в атмосфері цвайґівського передгрім'я: до Дніпра наближалася громовиця. Ростислав Михайлович сів до піаніна й грав, а Лариса співала. "Вона стояла коло піаніна. Її обличчя було зовсім близько від мене. Обличчя її стало бліде, як вапно, як маска, й пофарбовані уста, пересохлі від згаги, тремтіли. Вона цілком віддалась почуттю музики. Вона слухала музику — і це вона слухала себе, бо музика була нею і не було музики поза нею. Вона була музикою. За нею я пізнав музику, з музикою я пізнав її. Нічним метеликом тремтіли її повіки. Рожевіли щоки. Широко розкривались уста. Я поцілував її. Вона не відштовхнула мене. Чи освідомлювала (усвідомлювала — В. Ч.) вона, що це був я?... Вітер розвіяв хмари. Знов проясніло в кімнаті. Соняшний день прозоро сяяв, і лише синява неба стала густіша. — "Треба відчинити вікна!" — сказала вона і, притягнувши мою голову, поцілувала мене. Тоді підвелась і пішла" (стор. 120).

Вона була замужем за професором Гірничого інституту (в автора "Горного" — В. Ч.), але з першого ж знайомства, та ще й у присутності свого чоловіка сказала, що її чоловік — тільки "офіційна фікція". Потім почалося їхнє кохання, з нічними походеньками по ресторанах, шашличках тощо, і було воно не таке "музичне", як на початку. Та й тривало воно тільки доти, доки

Ростислав Михайлович був у Січеславі, а як він виїжджав, то Лариса, прощаючись на вокзалі з ним, сказала, що це була випадковість. На таке закінчення любови, либонь, вплинула поява іншого "цікавого" чоловіка. Такий був несподіваний кінець новелі, що її можна розглядати як окремих закінчений твір, усталений механічно в мемуари. Але вона додала й чимало до характеристики головного героя як еготиста й богемника. З її наявності в творі можна робити припущення, що й у суто мемуарних образах могла бути певна доза літературної містифікації.

Епізодично в творі введено Д. Яворницького (під прибраним прізвиськом "Криницький"), згадано його асистента, а мого товариша П. Козаря, згадано й мене як редактора журналу "Зоря" (хоч я був тільки один із членів редакційної колегії), а разом з тим згадано і ще одного редактора цього журналу — "Очеретяного", в фізичному портреті якого можна пізнати голову місцевого "Плугу" М. Лебеда. Згадано якогось "Півня", що видавав твори А. Кашченка й інших.

У творі багато січеславських прикмет — картин природи, Дніпра, назви вулиць, запаморочливий запах акацій на головному проспекті тощо.

Зацікавлюють читача численні висловлювання головного героя на мистецькі теми, знайомі мені з доповідей В. Петрова уже на еміграції, в Німеччині. Хоч я його один раз бачив у Києві, в Академії наук, як приїжджав туди вперше 1922 року, але тільки тепер, з "Українського радянського енциклопедичного словника", довідався, що ми з ним були земляки: він народився в Січеславі 1894 р. А той факт, що шпигунська "робота" повела його в середовище тієї партії, яка для мене була неприйнятна, не допустив до нашого зближення й на еміграції. Ба більше: я гостро критикував його незграбне "модерністське" писання "Апостоли" та висміював його недостатнє знання української мови, "засвідчене" й у творі "Без ґрунту", як це видно з моїх позначок у наведених тут цитатах та з численних очевидних неправильностей, яких я, за браком місця, не міг навести. Він же міг написати "стовбури пшениці" (замість "стебла"), "ковінька" (замість "ціпок") тощо. Псує текст цього твору й жахлива коректа. Але попри це, "Без ґрунту" — вартісний літературний твір, який у майбутньому можуть перевидати. Тепер на Україні цього не можуть зробити з огляду на наявність у ньому антирадянських моментів, напевно вставлених уже на еміграції, таких, як от згадка про розстріляного Г. Чупринку тощо.

Прочитавши цей яскравий твір та згадавши й інші наукові та літературні писання В. Домонтовича — В. Бера — В. Петрова, не можна не висловити здивування: як людина такого інтелектуального й культурного рівня могла знизитись до ганебної ролі ворожого шпигуна серед усе таки рідного йому українського середовища? Та ще й у вільному світі! Це була така неймовірна "комбінація", що ніхто з нас не міг навіть приблизно

3 політичних резолюцій 6-го З'їзду УРДП

Частина української преси здавна закидає "Новим дням" особливі симпатії до Української Револьюційно-Демократичної Партії, хоч на сторінках нашого журналу матеріали УРДП досі майже не друкувалися.

Нижче друкуємо, порядком інформації читачів, частину резолюцій останнього (6-го) З'їзду УРДП з грудня 1970 року. Обмін думками з приводу порушених тут важливих наших справ щиро вітаємо на сторінках "Нових днів".

РЕДАКЦІЯ

I. Кадри революції; уникнення внутрішньо-національного реваншу; створення належного творчого клімату

а) Теза основоположника УРДП І. П. Багряного про те, що основні кадри майбутньої революції знаходяться в Україні, а також і "під егідою КПУ та комсомолу", була і залишається найвагомим внеском в українську державно-політичну творчість протягом останніх 25 років. Ця теза, ставши наріжним каменем у всій діяльності УРДП, поступово, не зважаючи на запеклий спротив певних кіл на еміграції та в Україні, поширилася на мислення і поставу багатьох українських політичних формацій. Особливо це стало очевидним з часу коли в рухах спротиву в усіх країнах за залізною завісою чоловічу роль почали відігравати студенти наших шкіл, члени офіційних молодечих організацій і компартій, наукова інтелігенція, робітнича молодь і робітництво (Берлін 1953 року, Угорщина й Польща 1956 року, Чехо-Словаччина 1968 року й Польща 1970 року).

б) Виходячи виключно з принципу власних сил і спроможностей всіх складників народу, УРДП ще більше звертатиме свій зір на шляхи розвитку державницької думки на батьківщині, враховуючи всі нюанси цього розвитку та беручи до уваги всі ті нестерпні умови, в яких визвольний потенціал формується, скріплюється і виходить на політичну арену...

Випрацювання успішної тактики нарощування національного визвольного потенціалу є найважливішою справою всього патріотичного українства сьогодні, особливо ж, коли йдеться про

шляхи включення в боротьбу найширшого патріотичного активу, інтелігенції і мас народу, недопущення до згубного внутрішньо-національного реваншу та живосильного перенесення на український ґрунт чужих державних зразків.

в) Враховуючи все сказане, особливо ж цілковито узалежнюючи надії й вигляди на здобуття української державності від власних спроможностей народу і всіх його експонентів, УРДП з ще більшими зусиллями буде змагатися за створення такого загально-національного клімату, в якому б українці, де б вони не жили, яких би переконань не були, які б становища не займали, почувалися приналежними до тієї самої історичної тягlosti нації і цю тягlostь обстоювали й боронили при всяких умовах і можливостях і на всяких платформах. Іншими словами, кожний українець, якщо він не поповнив тяжких злочинів супроти власного народу, не повинен боятися іншого українця, і кожний його найскромніший вклад у визвольний потенціал, незалежно де і в якій формі, розцінюватиметься як позитивний акт українського патріота.

II. Ставлення до вітчизняних речників народу

Звертаючи максимум своєї уваги на ситуацію в Україні та діяльність молодих поколінь, учасники 6-го З'їзду далекі від того, щоб ототожнювати УРДП з формаціями домашніх патріотів та називати їх "своїми людьми", як то дехто безвідповідально робить на еміграції, тим самим полегшуючи режимовому поліційному апаратові розправу з ними.

У зв'язку з цим, іменем Партії 6-й З'їзд заявляє, що до цих молодих поколінь ми не маємо і не можемо мати ніяких організаційних претензій. У своїх поглядах і настанові до важливих проблем національного будівництва ці покоління не є "нашими". Але не є вони й "їхніми"! Вони просто належать Україні, як належимо їй ми чи інші складники українського народу. У своїх творчих студіях і на полі боротьби ці покоління, оця МОЛОДА УКРАЇНА вже складала і далі складає маніфести про "кращу й оновлену Україну". І вона ж, можливо, виношує в собі якийсь цілком новий державний устрій, заплітаючи в нього історію свого власного народу та вірячи, що із синтези відомих концепцій і систем постане більш досконала й справедлива українська держава. Ця молодь може бути ревізійністичною, виразно соціалістичною чи, навіть, нео-комуністичною, але оскільки ці свої світи вона творить, гонима попирами служіння Україні, ця молодь є НАША, УКРАЇНСЬКА, і в майбутній революції вона виступатиме в її передових лавах. Головним нашим завданням є знаходити й знайти спільну мову з цими трибунами і зрозуміти до кінця їхні рушійні помисли. Той, хто відсуває це завдання на задній план, хто вважає його неакту-

це припускати, і його взяли були під свою облогу наші солідні науковці.

Але відповіді на це похмуре питання покищо немає. Якщо еготист Ростислав Михайлович — самохарактеристика В. Петрова, то це могло б бути ключем до розгадки.

Певну відповідь я хочу дати в задуманому творі (якщо роки й моє здоров'я дозволять здійснити цей нелегкий задум), але то все таки буде здогадно-мистецька, а не документальна відповідь.

альним, той цілеспрямовано стремить до викликання громадянської війни в Україні в часі її найтяжчих прийдешніх випробувань.

III. Боротьба за національний елемент в КПУ й комсомолі

Одним із своїх основних завдань УРДП вважатиме належно інформувати український народ — всіма можливими засобами й методами — про те, що саме сьогодні відбувається в Україні.

Вона також буде постійно наголошувати в своїй інформації *виразно національні* моменти в діях сателітних і західних компартій, доносячи безупинно до національного елементу в КПУ, комсомолі, профспілках та інших режимовспонзорованих організаціях, що бути марксистом чи комуністом не є рівнозначним з тим, щоб бути слугою чи попіхачем Кремля й великодержавницької політики Москви; а також — подавати зразки вірності сателітних і західних комуністів до історії й інтересів своїх народів. Лялечковим при цьому має бути усвідомлення, що в універсальному накопичуванні власних сил для кожного чесного українця є і знайдеться відповідне місце.

IV. Ставлення до спільних акцій демократів СРСР

УРДП вітає перші спроби патріотів в Україні дійти до порозуміння як з передовими представниками інших підсоветських народів, так і народу російського, яке (порозуміння) ствердилося спільним прийняттям "Програми демократів України, Росії й Прибалтики".

Цей крок є великим рухом уперед на шляху уникання національної ізоляції та до розбудови

руху опору у всьому комплексі СРСР, і його історичної ваги можуть недобачати лише ті, що й досі оперують "шапкозакидальними гаслами". Ставлячись до певної міри критично до деяких пунктів "Програми...", УРДП солідаризується з її аналізом ситуації в світі й СРСР, як також і з висновками щодо дальших акцій демократів, особливо тієї частини висновків, що стосуються розв'язки національного питання.

V. Потреба акцій в оборону опозиціонерів в Україні

Ще раз заявляючи й стверджуючи, що новий рух спротиву в Україні є цілковито незалежний від будь-яких організаційних зв'язків з закордонном, що він виріс і оформився виключно на радянському ґрунті і в радянських умовах, делегати 6-го З'їзду УРДП засуджують комуністичний режим за його брутальне й сатанинське трактування опозиціонерів, позбавлення їх свободи на основі вигаданих і зфабрикованих обвинувачень за протизаконне й свавільне задовження відбутися вироків і зламання офіційним і поліційним апаратом всіх дотичних параграфів існуючих союзних й республіканської конституцій.

Усі свідомі українці-патріоти, де б вони не жили й не перебували, повинні негайно розпочати рух і протестну акцію за те, щоб усі ті в Україні й у всьому СРСР, що холоднокрівно й брутально порушують найвищі закони держави заради збереження влади, були поставлені на суд світової громадської думки, а пізніше й на суд народів, над якими вони чинять розправу.

УРДП прирікає такий рух активно розгортати, співпрацюючи в цьому з усіма українськими політичними середовищами.

СЕРЕД КНИЖОК

Вадим СВАРОГ

ОПОВІДІ ПРО НЕЛЮДЯНЕ

(Василь Чапленко. "Спрага безсмертя")

Назва цієї збірки оповідань В. Чапленка, позичена з її першого твору, може навіяти читачеві думку, що всі ці оповідання присвячено героїчній темі чи, принаймні, позитивним персонажам.

Виявляється, що це не так. Збірка складається з речей найрізноманітнішого змісту й характеру — від оповідань з серйозними психологічними проблемами до комедійних дрібничок і п'єсок та дитячих оповіданнячків. Щодо персонажів, то більшість їх ілюструє не стільки позитивні риси людських вдач, скільки негативні й навіть потворні.

Василь Чапленко — письменник із значним літературним стажем та багатим життєвим досвідом. Його спостереження й думки не можуть не бути цікавими й повчальними.

Серед кращих речей збірки провідними є: "Піший пішаниця і хлопці на конях", "Синок", "Синок-скоробагачко" і "Його величність Шлунок" — сатира, яка, на мою думку, є найзначнішою річчю в збірці.

Не всі вміщені в збірці твори можна назвати оповіданнями, бо, згідно з традиційним визначенням цього жанру, оповідання будується на матеріалі однієї чи кількох подій. Тим часом лише в частині цих речей є якийсь сюжет, рух людей і подій. Інші твори вірніше було б означити як новелі чи новелети, етюди або студії, літературні образки, оповідки, гуморески.

Сам письменник не завжди певен, до якого жанру належить той чи інший його твір, і нази-

ває їх то "ліричним накидком", то "бувальщиною", то "психоетюдом", "сценкою", "етюдом", то "сатиричною пантомімою".

У кращих "психоетюдах" своєї збірки В. Чапленко виводить під нещадно яскраве світло те нелюдяне, звіряче, що буває в людській натурі, — те, що робить деяких двоногих тварин гіршими від чотириногих.

Особливо тяжке враження справляє оповідання "Піший пішаниця і хлопці на конях" — про те, як мобілізований Білою армією свідомий українець, дезертирувавши від єдиноне ділимців та пробираючись в Українську армію, натрапляє на двох озброєних обрізаними сільських хлопців махновського типу, і вони вбивають його знічев'я, з хижацького, садистичного імпульсу до вбивства й грабунку. Їм однаково, під яким приводом безкарно убити людину...

"— А, тобі України треба! — заверещав раптом Трохим. — Звертай із шляху... отуди. Ми тобі покажемо Україну!

...Виїхавши на шлях, хлопці навіть не оглянулися на вбитого "біляка" чи "українця", що отак непередбачено втону в океані рідного народу. Від ворожого берега відірвався, а в рідному океані втону в, загинув..."

За цим моторошним оповіданням стоїть ціла "махновська" смуга в історії чималого сегменту нашого народу; ця махновщина породжена історично зумовленою безкультурністю й бездієвністю в певному середовищі сільської людності.

У двох психостудіях виведено "синків"-звірят, безсердечних егоїстів; з них один безсовісно експлуатує стару матір, а другий, забагатілий і духово гнилий, навіть не обзивається до своєї матері — страдниці.

Окреме місце в збірці посідає сатира "його величність Шлунок". Їй одній можна б було присвятити цілу статтю. Це нібито їдке глужвання лише з черевовгодників, але психологічно-соціальний засяг цієї сатири значно ширший. Виведений у ній тип не є специфічно українським, але в наших історичних умовах він особливо зловісний. Бо великою мірою зусиллями чи, навпаки, байдужістю таких захланних і егоїстичних "ненажер" формувалася історична доля нашого народу. Скільки таких шкурників є й тепер і там і тут...

У порівнянні з "Ненажерою", який зневажливо плює на всі духові вартості та вищі людські емоції, майже симпатичними здаються й нечистий та ненапитий Гаргантюа, велетень із французької середньовічної легенди, який у романі Рабле знущається із схолястиків та шаолатанів, і гоголівський леляцого Пузатий Пацюк, який, власне, нікого не кривдив.

Потворний апетит Ненажери походить не від бажання зазнати всіх фізичних утіх повнокровного людського існування. Ні, він психопатичний егоманіяк, хижий і активний. Якимись сторонами своєї психопатії він, здається, сполітнений з "антигером" із "Записок із підпілля" Достоевського, тільки набагато примітивніший, тваринніший, товстошкіріший за нього.

Його "ідеологія" яскраво окреслена таким його висловом у монолозі, його глибоким переконанням:

"Недарна Україна прославилась на весь світ не чим як борщем! Інші народи славні великими письменниками, композиторами, винахідниками, а ми, українці, борщем".

Ненажера може пролунати навіть і "патріотичною" нотою:

"От тільки москалики часом і наш борщ собі загарбують, а свої паскудні щі замовчують... нашу борщеву славу непутять, паскуди. Але за борщ ми з ними ще поборемось. Поборемось!..."

Чапленків образ Ненажери годен стати в один ряд з сатиричними персонажами Вишенського, Сквороди, Шевченка, Лесі Українки, Самійленка й інших наших давніх письменників та Гоголя й Салтикова-Щедріна — з іншомовних авторів.

В образку (сам В. Чапленко ніде не користується цим літературним терміном, що прийшов до нас із Галичини і набув права громадянства в підсоветському українському літературознавстві, де ним означають ескізне зображення людини кількома яскравими рисами при малорозвиненому сюжеті), отож в образку "Спрага безсмертя" дід під час громадянської війни пропонує чекістам своє життя в обмін за життя свого внука, молодого петлюрівця.

Шкода, що наш письменник знаходить для емоційної драми в душі діда дуже штучне, надумане тлумачення:

"Ви, дідусю, хотіли вмерти, щоб у мені, в стрункому юнакові з жовто-блакитною стрічкою на грудях і рушницею через плече, далі жити. Ваше бажання вмерти замість онука було жагучою спрагою безсмертя, спрагою біологічної вічності!"

Це, на перший погляд софістиковане, пояснення, однак, знеяскравлює, збліджує образ діда, знецінює його подвиг; виходить, що дід не свідомо прагнув урятувати внука, а був знярядом якоїсь "біології".

Художня література — не біологія, не зоологія; вона має справу не з біологічними абстракціями, а з живими людськими характерами, з гарячими, драматичними емоціями та моральними й духовними вартостями, властивими самим же людям виплеканими в процесі одуховлення пралядини.

Певна "біологізуюча" тенденція слідна і в деяких інших речах збірки, напр., у "Кобзаревому синові". У цьому образку зроблено спробу белетризувати один епізод із життя Т. Шевченка, але тому що художнього (та й іншого) матеріалу для цього образка явно замало, спроба не вдалася. Переказ цього епізоду нічим не збагачує головного ідейно-творчого образу поета і, звичайно, не підходить як ювілейна література.

До психологічних студій належать твори, в яких, до речі, багато протесту саме проти "біології": "Інше закінчення новелі", "Любов лікаря Плюща", "Суд над субчиком", "Пращур" та деякі інші. Решта творів, що ввійшли до цієї збірки, це переважно деталізовані, розтягнені анекдоти,

гуморески, гумористичні "п'єски". В. Чапленко невтомно й безжалісно глузує з малокультурних, просторікуватих і дурнуватих себелюбців, які, однак, претендують на культурність та "модерність".

Зробімо деякі підсумки. Найкращі твори збірки — це ті, в яких "біологію" поборює ідеологія, дух, висока мета. У цих творах письменник гостро засуджує нелюдяні й варварські "феномени" в людській природі.

Він закликає нас дбати про збереження в українській людині тих благородних духовних і моральних якостей, що їх споконвіку славилася й вимагала питома духовна традиція нашого народу — в своєму фольклорі та в нашій класичній літературі.

У цьому закличові ми чуємо лаямотив збірки, і в світлі вже сказаного стає ясно, чому В. Чапленко дав усій своїй збірці назву "Спрага безсмертя". Лише на шляху морального самозбереження наш народ може досягнути для себе безсмертя.

**
*

В. Чапленко — філолог і лінгвіст, знавець нашої мови з виробленою мовно-естетичною концепцією. Його твори і з цього погляду цікаві й повчальні як для читачів, так і для тих письменників, які серйозно працюють над своїм мовним стилем.

Мовостиль В. Чапленка яскраво індивідуальний, і його не можна змішати з мовостілями інших письменників, напр., І. Багряного, С. Домазара, Д. Гуменної, О. Ізарського та інших.

Василь Чапленко — переконаний і послідовний борець за питому своєрідність української мови, за абсолютну чистоту її лексики й фразеології від росіянізмів. Його стиль відзначається багатотою, соковитою синонімією, дбайливим виявленням і застосуванням усіх виразових засобів та прагненням зберегти в основі нашої літературної мови її первісний народний, точніше сказати — селянський характер.

Така мовна позиція, розуміється, може викликати опозицію збоку тих, хто вважає за потрібну урбанізацію нашої мови — мови народу, в культурі якого селянський мовно-психологічний компонент приречено на безупинну, неминучу "девальвацію".

Основні особливості мовостилі збірки недвозначно прозраджують селянську генеалогію Чапленкових персонажів. Вони всі опинилися в урбаністичному світі лише недавно й у своїй мовно-психологічній підсвідомості ще живуть у селянському світі, ще користуються його специфічною лексикою та ідіоматикою. Разом з тим ця мова показує нам, якому саме читачеві адресовано твори нашого письменника.

У своїх творах В. Чапленко користується особливо літературною формою, яка в сучасному українському літературознавстві означається не зовсім, треба сказати, виразним терміном "оповідь". Це особливий тип повідання, що будується як розповідь особи, яка має своєрідну індивіду-

альну мовну манеру. Така оповідь орієнтується на стилізовану усну мову оповідача з народного середовища, в даному разі селянського. Для неї типові живі розмовні інтонації, багатослів'я, колоритнізми, жаргонізми, подекуди й вульгаризми.

Такою літературною формою користувалися зачинателі нової української літератури в минулому сторіччі. Такого роду оповідачів ми зустрічаємо, напр., у Квітки-Основ'яненка, у Гоголя (славнозвісний Рудий Панько), і в письменників пізнішої пори.

Мова Чапленкових оповідачів і персонажів це не проста, нехитра селянська гутірка. Вона являє собою значно складнішу лексично-фразеологічну структуру, в якій поєднано елементи різного походження. Своїх персонажів, як і того оповідача, що представляє самого автора, В. Чапленко наділив умовною, сказати б, "середньо-етнографічною" мовою, в якій ясно видно її наддніпрянську селянську першооснову. На неї нашаровуються елементи літературної лексики й фразеології, переважно у формі розмовних стереотипів, та якась кількість "галичанізмів". Можна зустріти в цій мові і спеціальні "чапленківські" слова, пропаговані самим письменником.

У цілому мова виходить вельми барвиста, соковита й експресивна, нібито спеціально опрацьована для мовної характеристики представників того середовища, що його виводить у своїх творах наш письменник. Але чи це справжня, реальна мова, якою говорить це середовище — чи це лінгвістична конструкція самого В. Чапленка? Відповідь на це запитання мають дати наші мовознавці, які повинні дослідити мову нашої діаспори.

Мовні проблеми В. Чапленка свідчать про те, як трудно давати мовні характеристики нашим літературним персонажам. Адже не тільки наші напівінтелігенти, а нерідко й інтелігентні люди говорять мовою, в якій рясно всіяної макароніки (чи, простіше кажучи, "суржик") та малограмотності різних ступенів. Спробуйте реалістично виводити в серйозному літературному творі людей, що "виражаються" такою позалітературною мовою? Ця проблема мучила всіх наших письменників, які бралися зображувати наш міщанський чи інтелігентський світ. Ця проблема буде мучити наших письменників і в майбутньому — доки в нас не з'явиться широке урбаністичне, тобто "органічно" міське середовище, яке заговорить урбанізованою мовою — теж українською, але базованою на міській культурі.

Свою збірку В. Чапленко завершує післямовою, в якій говорить про свої конфлікти з декотрими редакторами та обвинувачує їх у "самцензури". Під цим терміном він, очевидно, розуміє щось специфічне, бо, кажучи взагалі, під "самцензурою" можна розуміти й бажання редактора залишитися вірним певним ідейним та естетичним концепціям.

Оскільки такого роду проблеми та взагалі взаємини письменників і редакторів не входять у коло проблем властивої літературної критики, їх тут не заторкую. Про них треба писати окремо.

ЛЮДИ "З ПЕРВОРОДНИМ ГРІХОМ"

Книжка про мистецтво українського скульптора на еміграції Григора Крука, що циркулює публічно вже два чи три роки, називається: "Gregor — Kruk — Plastic", але поза тим неможливо встановити інші видавничо-книжкові деталі (місце видання, рік, видавництво тощо), а крім того, вона має химерно-монографічний характер — монографічного у неї небагато, а ті дані, що могли б претендувати на факти монографічного порядку, подані непослідовно або ляконічно, отже якщо цей термін уживати на цьому місці, то уживати з наголосом на умовності.

Хребтовою проблемою Крукової творчості є передання психологічного комплексу певної селянськості, що зразу наводить на думку про його духову приналежність до пройденого етапу. Але його творчість припадає на наш час (Григор Крук нар. 1911 р.; він живе і творить в Мюнхені), тому треба підходити до неї з фактором сучасності, з досвідом сучасних критеріїв про феномен творчості: якщо на цьому місці, коли говоримо про Крукову монографічну книжку, не буде мови про феномен руху (еволюції, розвитку) в його праці, то тільки тому, що в його творчості ця справа була на відсутньому пляні. Скаля його скульптурних шукань і знахідок вузька: Крук толерує лише скульптурну проблематику — проблему скульптури-брили. Суто творчі питання ніколи не захоплювали його настільки, щоб займати важливіше місце в його праці; його увага спрямована з великою інтенсивністю на зображення сюжетних епізодів, — і говорити про його творчість в сучасному пляні, як про своєрідний мистецьки-творчий феномен, неможливо. З самого початку своєї праці він переймає експресивні знахідки з коренем у скульптурі Майоля-Родена, що переходять у скульптурній праці Ренуара і Матіса процес кульмінаційного виявлення і оформлення проблеми, яка полягає в дотриманні максимальної брилуватості скульптури і передає об'єкти (переважно людські постаті) з максимальним відчуттям жестів (і анатомії) і виразів (облич). В модерній скульптурі проблема брили має ще й інший варіант застосування, та це не стосується об'єкту цього обговорення.

Можна б було думати, що Крук все ж таки належить до наших чоловічих скульпторів, але коли вглянемо у суть — відкриємо шлюзи, що понесуть нас на течії градацій, припущень і дальших розважань, які з зерном справи — з феноменом творчості нічого спільного не мають.

Дальше обговорення — в гармонії з суттю справи — поділю їх на два розділи:

1. Книжка

В цій книжці зібрано 56 тональних репродукцій скульптури і 5 репродукцій рисунків. Репродукції — крім штучного портрета мистця "при праці".

який зроблено бутафорно і без (у таких випадках бажаної) безпосередності, ловлячи цікавий і питоменний момент з "творчого дійства" мистця, — є добрі, і хоч не схоплюють даний експонат з кількох позицій (сторін) — крім одного (стор. 24-25), — що є суттєвим фактором скульптури (тривимірність), вони дають добру уяву про формальний засяг і світоглядний плян автора. До цього моменту можна бути задоволеним книжкою; далі, коли мова про факти, що стосуються цього найважливішого "додатку" в житті мистця.

до творів, приходить розчарування. Після назв творів не подано важливих інформацій відносно вимірів, техніки — матеріалу, дат створення і в якій збірці даний твір тепер знаходиться. (Тому хоч би важливий час видання монографії). Інформації цього порядку дуже важливі, бо: на підставі зіставлення дат постанов (творів) можемо, між іншим, зауважити розвиток мистця, а подані виміри і матеріал можуть — крім метричного значення — доповнити нашу уяву деталями, що пояснюють певне розв'язання твору, що пояснюють фізіологію твору. А для майбутніх організаторів виставок, дослідників і істориків есенційними можуть бути — з оглядних причин — інформації про місце замешкання даного твору.

Інформації про виставки є теж приблизні, начебто вони відбувалися не в наш час, а в якісь

далекі часи, — хоч деякі позиції представлені з перебільшеною точністю, приміром. "1954 Paris, Simone Badenier (28 різьб і 2 рисунки)", бо якщо оминулось суттєві інформації і такого типу, що ведуть до джерел (виставки самостійні — виставки групові; ретроспективні виставки — виставка творів певного періоду; назви установ чи приміщень, де дана виставка відбулась), інформації утривалені в каталогах виставок можна було обійти, тим більше, що вони теж появляються непослідовно, з якоюсь тінню містерії. Взагалі список виставок надруковано чомусь двічі (у варіантах!?) — один раз із заголовком "Ausstellungen" (ст. 12), а другий — "Kunstausstellungen" (ст. 30); останній список представляє нелогічну (і неестетичну мовну мішанину (в книжці уживається три мови — українська, німецька, французька — комічний жест у патосі універсалізму).

Жаль, що роботу над книжкою рідкісного у нас жанру виконано по-аматорському, бо ж передумови скомпонувати досконалу книжку були, як бачимо (папір, друк, репродукції, статті — Jean Cassou, Dr. Isa Bauer і В. Попович).

2. Скульптура

Крука-скульптора прийнято вважати виразником українського селянства. Ця характеристика перебуває в постійному прогресі, гіпнотизуючи не лише людей із зовні зацікавлених, а й самого мистця, який виявився супроти цієї ідеї — можливості непоганим медіумом. Спостережені деінде (насамперед в Маполя) масивні форми він прищеплює селянству, а що ці спроби удостоїлись схвалення, то й мистець менше аналізує (себе, свою працю і проблематичний об'єкт) і менше вдумується в проблему. Досить гладенько пішла продукція вайлуватих спрощених, одягнених, напіводягнених і голих людей майже обов'язково з грубими ногами, задами і обличчями, що часто віддзеркалюють духову тупість. Хоч і так можна різьбити і творити промовисті твори, треба, однак, зазначити, що на диво Крук не творить нової візії цієї соціальної верстви, він не дає нового погляду на селянство, він навіть не продовжує Стефаникову традицію "Повісті про селян" з глибокими психологічними нюансами, а це радше — і знов на диво — "погляд згори" елементу міщанського, оцінка і погляд на "людей нижчої породи". Хоч цей підхід мистця до сюжету забарвлюється часами сентименталізмом з домішкою гумору — вислід не узискає на свіжості. Місто бачило в нашому селянстві елемент некультивований, "поганський", елемент необте-саний, грубий, вульгарний, вайлуватий і тупий; місто (я маю на увазі міста, які я знаю, під польською окупацією) бачило в селянинові людину, чи пак істоту, не очищену від "первородного гріха". Крукові герої сповнені тими поверховими складниками простої душі. Очікується, що коли мистець намагається щось зобразити — його вигляд буде спрямований у глибші нетрі об'єкту, в шуканні чогось одноразового; у випадку Крука і

його зображень селянства, верстви, з якої він походить, треба очікувати (і вимагати) нестандартного вгляду і розкривання небачених (або мало знаних) згорток цього існування.

У рідких випадках, коли Крук перериває манеру виведення своїх фігур, коли на місце заокруглених (гуляючих) і вигладжених форм, що вже перетворилось в шаблон його вислову, і коли на місце об'єктивно накреслених деталей вкрадається імпульсивна гра матеріалом, фіксуючи творчі конвульсії рук, пальців і знаряддя скульптора, тоді акт творчості відживає свіжістю і тоді з прапервісного біблійного матеріалу глини народжується — неначе батарея, заряджена енергією для зрушування уяви — нова істота, сповнена містерії нового існування. В цих творах ("Злодій", "Помивачка", "Чекаючий") переживаємо спазм творчого акту, що обіцяє потрясаючі консеквенції.

ДОПОМОГА СТАРОДАВНІХ СПОРУД

Споруди першої половини XI століття, збудовані при київському князі Ярославі Мудрому, допомогли вченим Інституту геофізики Академії наук УРСР у дослідженні магнітного поля Землі.

Увагу геофізиків привернула знахідка археологів у Києві — 6 печей для випалювання вапна. Глина цих печей містить окиси заліза, які надійно зберігають намагніченість, набуту ними під впливом магнітного поля Землі в момент остигання після випалювання, тобто понад 900 років тому. Напрямок цієї залишкової намагніченості не збігається з тим, який показують стрілки компасів тепер.

Вимірювання показали, що Північний полюс у XI столітті повинен був міститися приблизно за 500 кілометрів на північ від Новосибірських островів.

Київські вчені поставили перед собою завдання дослідити поведінку магнетного поля нашої планети протягом кількох тисячоліть. При цьому вони використали знайдені археологами зразки випаленої глини, які з моменту останнього нагрівання і до розкопок не були зрушені з місця.

Геофізики відібрали 162 зразки, найдавнішим з яких 6 тисяч років. Об'єкти різних епох вказали різні координати полюса. Пізнання закономірностей цих переміщень дасть змогу створити теорію магнетного поля Землі і розкрити глибинні процеси в надрах планети.

ТАЄМНИЦІ ПОЛТАВСЬКИХ ТРОТУАРІВ

Кажуть, що минуле Полтави, яка готується святкувати своє 800-річчя, криється під її тротуарами.

Знахідки тут бувають найрізноманітніші: кістки тварин, що належать ще до льодовикового періоду, залишки давніх фортечних укріплень та бруків, старовинні монети, зброя, прикраси, побутові предмети, знаряддя праці. Під сучасним містом виявлено і стоянку рибалок та мисливців, вік якої — 2200 років.

ЗА ПОСИЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНО-МОВНОГО ФАКТУ В КАНАДІ

Нехай це і зношена фраза — тавтологізм, але сьогодні українці повсюдно в світі зайняті тривалою боротьбою за найперше право людини — за право зберігати й розвивати свою національну культурно-мовну спадщину перед лицем дедалі більшого тиску різних асиміляційних течій.

Водночас це і своєрідний парадокс. Українці саме тепер у різних геополітичних смугах та під відмінними економічними системами можуть користуватися відносно догідними конституційними структурами, щоб виграти свій бій; однак у різних закутках світу групки українських патріотів тривожно обмірковують засоби й методи, при допомозі яких можна б стримати ймовірно нестримний похід негативної асиміляції українців як на рідній землі (Україні), так і в країнах їхнього поселення.

Яким чином зберегти і розвинути українську мову за таких умов? — ось найпекучіше питання цієї багатогранної проблеми, що нині бентежить майже кожную зрілу українську людину, родину і громадськість — повсюдно, отже і в Канаді.

Якщо мова про Канаду, то згаданий тавтологізм і позірний парадокс знаходять і тут своє застосування. На мою думку, українці в Канаді на практиці мають такі великі вольності, яких їм сьогодні не знайти ніде в світі. Та й ніколи досі українці не посідали таких догідних передумов для збереження і розвитку своєї мови й культурної спадщини, як у Канаді саме тепер.

Закон про офіційні мови прийнято, а Звіт державної комісії щодо двох мов і двох культур виразно встановили тривкі основи під культурне себевиявлення канадських українців та інших національних груп. Тож є підстави твердити, що уряд Канади готовий зробити далекосяжні заходи, щоб задовольнити прагнення цих груп, очевидно, настільки, наскільки вони самі будуть рішені здійснити свої прагнення власною діяльністю.

Тим часом мені здається, що українська громадськість в цілому покищо не є належно підготовлена до того, щоб якнайуспішніше покористуватись викликом 1970-их років як у Канаді, так і в інших країнах. Саме тому й ми дебатуюмо це питання з метою знайти практичні шляхи до успішного збереження і розвитку української мови в цій країні. Можливо, указавши на помітніші наші вади в цьому відношенні, нам пощастить висунути якісь практичні рекомендації.

Протягом останніх 25 років кожна людина українського роду та вся українська громадськість у світі знаходилася під обстрілом двох сил. Перша з них — тенденція зберегти абсолютно всі аспекти українства та не допустити до затирання

його будь-якими сторонніми впливами новочасного життя. Українська мова, за цією концепцією, повинна бути єдиним ключем до скарбниці української культури. Друга сила — це тенденція (не менш натуральна за першу) асимілюватися з кориснішими життєвими умовами в даній країні; на практиці це означає передусім занехати українську мову, як засіб взаємнення у власній національно-культурній групі.

У цій країні наслідки удару цих двох течій у нашій спільноті не можна назвати підбадьорюючими, якщо зіставляти їх з тутешніми можливостями.

Сьогодні ми стоїмо перед фактом, що тисячі українців втратили свою мову або не опанували її такою мірою, щоб вона була їхньою повсякденною життєвою потребою. Вже сама наявність тисяч отаких осіб у нашій півмільйонній громаді зміцнює позиції прихильників безоглядної асиміляції, бо, мовляв, це — найпростіша й найлегша розв'язка складної проблеми — становлення культурного плюралізму в одній країні.

Поряд з цим маємо значний прошарок громадян українського роду, що внаслідок свого природженого консерватизму далі сумніваються в спроможностях живої української мови висловити їхні найглибші релігійні почуття й віру. Вони обстоюють вживання т. зв. священної церковнослов'янської мови в їхній релігійній практиці і таким чином звужують сферу практичного вживання української мови.

Такий підхід цих двох різних прошарків до української мови є насамперед наслідком перебування їх самих або їхніх предків у колоніальному кліматі на території поневоленої України або навіть на цьому континенті. По-друге, всі ці люди не усвідомили того, що українська мова вже є мовою високорозвинутої літератури та передової науки і дедалі більше знаходить застосування в усіх без винятку ділянках життя.

Саме брак довір'я до власної мови, як гідного й надійного засобу взаємнення й себевияву, був і є чи не найбільшим знеохоченням до української мови серед молоді. Помітна нехоть до своєї мови серед молоді, мабуть, є прямим наслідком нерозсудливого підходу деяких родин і окремих осіб (у тому й деяких науковців), які в ім'я особистих вигод чи просто в ім'я снобізму негідно вивисують все т. зв. західне (цебто чужинне) коштом українського.

Іншим чинником, який стримував рух молоді до засвоєння української мови, було недбале ставлення до рідної мови в багатьох родинах, зокрема в тих, що виводять свій рід з консервативні-

ших районів України, а саме: вживання власного діалекту з чужоземними мовними домішками. Мова таких родин буває захащена англіцизмами, польонізмами, русизмами, германізмами, а то й латинськими і мадярськими висловами (літературними й діалектними), що ця мова має дивовижне звучання і не може викликати в молодій людині багато пошани.

Громадські організації звичайно є тільки розширеною сферою того родинного вживання нелітературної мови — підходу, що підриває пошану, яку повинна мати молодь до мови батьків. На жаль, навіть деякі українські часописи на цьому континенті грішать таким недбальством, не дбають про правильну й чисту українську мову, продовжують життя того "сленгу". Не меншою мірою деякі провідники й громадські промовці сприяють цій течії саме тоді, коли *живе* слово досягає даліше і глибше, ніж *друковане* слово.

Треба ще згадати, що наші школи українознавства могли б багато дечого вдосконалити в своїх програмах і в практичній праці. Аж дивно, що при наявності великої армії вчителів і професорів у нас ще дуже мало учнів і студентів виходять з курсів українознавства і з університетів із задовільним практичним знанням української мови.

Недосконалі методи навчання і хиби підручників української мови є тільки частковим поясненням наших надто обмежених успіхів. Посмію твердити, що причина їх таїться далеко глибше: наша непередготованість до виклику 1970-их років є наслідком хронічного занедбання потреб власного українського клімату — духовного оточення, в якому молода людина могла б бути протягом тривалого часу. Тож в основі наших теперішніх труднощів таїться саме наша неспроможність знайти для доростаючого покоління третій практичний вихід з дилеми, створеної двома екстремними течіями — етнічної самоізоляції та універсальної асиміляції. Ті самі труднощі, в наслідок подібних причин, зустрічають у своїй діяльності наші брати і сестри в сучасній Україні.

На тлі цієї дійсності все таки відрадним фактом у Канаді є те, що тут дедалі виразніше унаочнюються обриси гідного типу канадського громадянина українського роду. Нехай повільний і неспілий цей процес, але він існує. Ми є свідками пробудженнями значної частини українсько-канадської молоді, що з власної волі та власними зусиллями розпочинає "відкривати" українську культуру як рівну серед рівних у світі; молодь, що "відкриває" доречність себевиразу як людини української культури і українського роду; молодь, що врешті "відкриває" і сама себе шляхом обстоювання українського "я" і прав українця як людини і громадянина.

Таким чином, сьогодні в Канаді маємо значний попит на серйозне "українство". Нашим завданням є розвинути постачання. Серед нас панує одномозгідність: те поповнення українства мусить бути високоякісне і в новочасному оформленні,

бо ледве чи ми досягнемо наших цілей застарілими методами.

І тут висунуено вже багато конструктивних пропозицій, як не допустити до перетворення української мови на музейний пережиток. Повторювати ці пропозиції нема потреби. Хочу вказати лише на найконечніші вимоги, що їх, на мою думку, нам треба довести до відома найширшого кола наших людей і то протягом найкоротшого часу.

— Практичне знання української мови й вживання її в українському середовищі є одмінною прикметою громадянина Канади українського роду, який шанує себе. Короткий маніфест, оформлений на базі наукової аргументації та підписаний всіма церковними й світськими українськими установами, повинен стати своєрідним "вірою" для численних слабодухів і повинен врешті покласти край недолугим теоріям, що їх снують у цьому питанні окремі особи.

— Щоб відвоювати тисячі душ українського роду для української мови, потрібно користуватися більшою мірою, ніж досі, двомовними виданнями і науковими працями мовою, яку дані уродженці Канади знають краще (англійську чи французьку), щоб насамперед ознаямити їх з цінностями української культури. Шляхом зміцнення їхнього національно-культурного "я" поступово приводити їх до засвоєння української мови як засобу порозумітися в нашій громаді.

— Наші громадські курси українознавства, а далі навчання в державних середніх школах і по університетах мусять бути розширені та вдосконалені такою мірою і так швидко, як тільки це можливе. Нема пекучішої в нас справи за цю: ці навчальні заклади повинні нарешті випускати абсолювентів з практичними, а не лише теоретичними знаннями української мови.

— Якщо Українська Католицька Церква в Канаді незабаром перейде на живу українську мову в своїх богослуженнях, то можна буде розраховувати на додаткове посилення руху в напрямі українства взагалі та вживання української мови зокрема. Тепер створюється можливість для обох наших основних віровизнань скерувати свої сили на спільний шлях розширення і поглиблення мовної бази нашого суспільства — насамперед укладенням однакових текстів щоденних молитов для українців, а далі шляхом скоординування і навіть об'єднання прицерковних українознавчих шкіл.

— Наші видавництва повинні залучати молодих українців до редакційної та адміністративної роботи. Почавши з випускників середніх шкіл, окремими договірними умовами на фінансовій базі приєднувати талановитіших учнів українознавства до часописної праці та вишколювати їх на редакторів уже сьогодні. Аж надто велика прогалина існує в цій ділянці між двома нашими поколіннями, при чому молодше покоління частогусто не знає, що український часопис — це гідний варстат праці та що він гарантує достатні умови прожитку. А втім, якщо хтось потребує

такого аргументу, то сьогодні вже дійсно можна жити з українства, а не лише для нього.

— Наші товариства мусять врешті допустити молодих людей до організаційних, а ще більшою мірою до словесних форм своєї діяльності. Громадські виступи, українська пісня й легка музика, читання поезій і виставляння драм чи уривків з драм, відроджений український гумор — у нас ще не використано достатньою мірою як засобів зберігання і розвитку української мови в чужомозному оточенні. Побояюсь, що в нашій дотеперішній діяльності ми надто багато часу й енергії витрачали на експорт, щоб просвітити чужинців, а надто мало дбали про зміцнення й розвиток внутрішньої структури нашого суспільства вглибину.

В цьому ділі наші брати з України не можуть нам покищо допомогти, хоча за інших умов їхня допомога була б цілком можлива. Перебуваючи під тиском московських асиміляторів, будучи ізольовані духовно і фізично, наші брати в Україні мабуть не розуміють пекучих потреб українців закордоном, а тому й належно оцінити гідний вклад наших громад у зберігання й розвиток української мови та культури в світі. Київські чиновники покійно потурають тому, що в університетах України багато чужинців вивчають ро-

сійську мову на кошт української республіки, але водночас ці чиновники уникають навіть дискусій на тему практичних можливостей української некомуністичної молоді мати подібні умови вивчати і вдосконалювати українську мову в школах України.

Ця обставина як не мож краще підказує konieczність покладатися на наші власні сили, на наш ентузіазм і наші засоби. Тому ми всі мусимо користуватися українською мовою при всякій нагоді; мусимо створити атмосферу гідності в усіх наших заходах, пов'язаних з українським минулим і теперішнім, як і в обмірковуванні української майбутності. В умах наших людей треба збудити почуття обов'язку зберігати й розвивати українську мову, починаючи від себе самого.

Тим більше треба нам пробивати двері у внутрішніх стінах, які ділять українсько-канадську громадськість на окремі організми, приречені на повільне заникання, якщо вони далі існуватимуть окремо. Українські душі, українське слово й українські ідеї мусять безперерійно бути в кожному вужчому середовищі і створювати енергетичну сполуку збагачених українських умів та почуттів.

З НОВИХ ВИДАНЬ НА УКРАЇНІ

Дмитро ЧУБ

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІН ГУД

(В. Гжицький. Опришки. Кармалюк. В-во "Каменярь", Львів, 1971)

Говорити про Кармалюка — це те саме, що говорити про українського Робін Гуда. Обидва вони — і наш Устим Кармалюк, і англійський Робін Гуд — ушлавились своєю боротьбою проти гноблення й безправ'я. Різниця тільки та, що Робін Гуд — легендарний герой часів середньовіччя в Англії, борець проти феодалізму в 12-му столітті, а наш Кармалюк — постать народного героя кінця 18-го, початку 19-го століття. Є ще одна відмінність між ними: Робін Гуд не має ні дати народження, ні дати смерті, як і реальної біографії, бо він більше вимріяна постать борця, змалюваного творцями казок та легенд (як наш козак Мамай) таким, яким хотів його бачити сам нарід, як свого оборонця проти гноблення. І хто був його прототипом, і досі точно не з'ясовано.

Обидва вони фігурують також не тільки в усній народній творчості, а і в так званій писаній літературі. Перший згадується навіть і в творах Шекспіра, та найбільше його спопуляризував, мабуть, автор 29 ромбанів — шотландський письменник Вальтер Скотт у своєму романі "Робін Гуд". Бачимо його ще й сьогодні на екранах телебачення.

Не менше відображена чи оспівана і героїчна

боротьба оборонця українського люду Устима Кармалюка. Десятки пісень, переказів, легенд, казок про нього вийшли з народніх уст. Згадаймо хоч би пісню "За Сибіром сонце сходить..." Та найширше відображений Кармалюк у нашій класичній і сучасній літературі. Написали поважні твори про нього і Мих. Старицький, і Марко Вовчок, і Суходольський (драм. твір), і Василь Кучер, і Степан Васильченко та інші. Відображений він і на малярських полотнах, і в музиці та фільмі.

Тож наш сучасник Володимир Гжицький мав не легке завдання написати роман і не потрапити під вплив відомих уже літературних творів: дати нове трактування, знайти нові риси й відтінки в житті й діяльності завзятого бунтаря проти кріпацтва і кріпосників. І Вол. Гжицький, автор відомого роману "Чорне озеро" і оце виданого вже втретє істор. роману про Олексу Довбуша "Опришки", знайшов нові мистецькі засоби у творенні нового історичного роману "Кармалюк". У противагу романтичним принципам Вальтера Скотта та Мих. Старицького, де зустрічаємо багато майстерного, але вигаданого, домальованого власною уявою й фантазією, часом далекого від історичної правди,

Вол. Гжицький написав цілком реалістичний твір, ніби роман-хроніку, поклавши в основу справжні біографічні відомості про славного Кармалюка. Для цього автор ґрунтовно простудіював численні архівні матеріали, довідки, спогади сучасників Кармалюка, матеріали судових процесів, донесення ісправників та скарги потерпілих панів. Тому перед читачем стає на повний зріст живий образ борця проти кріпосництва, визиску й знущання. Більше того, автор згадує багато автентичних прізвищ справників, генералів, панів, селян-спільників Кармалюка і назов місцевостей.

Народився Кармалюк 185 років тому, тобто 1787-го року в селі Головчинцях, Літинського повіту, на Поділлі, в кріпацькій родині. Коли йому було 24 роки, пан Пігловський віддає за непослух кріпака Устима, на вимогу своєї жінки Розалії, у москалі. Термін військової служби тоді тривав 25 років. В дорозі до Кам'янця-Подільського Кармалюк вибиває собі два передні зуби з надією, що його, за тодішнім законом, не візьмуть через це до війська. Але й це не допомогло, і він рятується втечею. Його згодом знаходять, заарештовують, карають биттям і кидають до в'язниці. Він знову тікає і організує групи спільників, нападає на маєтки найжорстокіших панів, а найперше на маєток пана Пігловського, покаравши биттям жорстоку Розалію так, як вона карала своїх кріпаків. Проти Кармалюка об'єднуються всі навколишні пани: Янчевський, Орловський, Хойнацький. Все це були польські зайти, що душили українського кріпака. Для боротьби проти Кармалюка викликають загони війська, навколо маєтків будують високі мури, створюють комісію для боротьби з Кармалюком та цілою мережею повстанців, що почали діяти в трьох повітах.

З допомогою зрадників та шпигунів, влада шість разів заарештовує Кармалюка і жорстоко карає биттям та засланням. З того тричі Кармалюк був засуджений на заслання на Сибір, до Тобольська, і один раз до Архангельська. То кожного разу він тікає звідтам, вириваючись з найскладніших обставин. Підраховано, що, тікаючи з чужини, Кармалюк пройшов 15 тисяч кілометрів, що в наслідок присудів він дістає 4000 ударів шпіцрутенами (кара різками) та 220 канчуками. Іноді за один раз йому давали 400 шпіцрутенів або 100 канчуків, від чого інші гинули на місці, а Кармалюк мовчки витримував катування і знову тікав.

Спритність Кармалюка можна бачити з багатьох його карколомних утеч і наскоків. Сидячи одного разу в казематі Кам'янець-Подільської в'язниці, він дістає від канцеляриста в'язниці Барабаша пряжку і свердло. Пізніми ночами він плете віршовку або розбирає кахельну піч, складає в стовпчики, стає на нього і густо свердлить у квадраті стелі дірки, заліплюючи хлібом. А на день ховає свердло і віршовку під дошки підлоги, а кахельні плити знову повертаються до печі, ніби їх ніхто й не відлуплював. Коли все було готове, а під високими мурами стояли три спільники з кінями, Кармалюк виштовхує обсвердлений квадрат стелі, вилазить на горище і через душник спускається додолу. Та

виявилось, що віршовка на кілька метрів була закоротка, — тому він стрибає на руки товаришам, і, сівши на приготованого коня, разом з ними зникає в темряві. Він знову з'являється серед ватаги бунтарів і месників, карає лихих панів і палить їхні маєтки, сподіваючись, що за ним піде весь нарід і що таким чином він повалить кріпацьку систему.

Понад 20 років гуляв Кармалюк, караючи жорстоких панів, аж поки, в наслідок зради жінки його спільника, Оляни, не був забитий у засідці 1835-го року.

Роман В. Гжицького, у якому змальоване правдиво все життя й боротьба Устима Кармалюка, справляє сильне враження — як документальний твір. Автор провів українського Робін Гуда-Кармалюка від народження до смерти через безліч його злигоднів, втеч, боротьби, мандрів, показавши всі жахи кріпацької дійсності і безправ'я. Дарма що тема попереднього твору про опришка Олексу Довбуша дуже подібна, автор зумів знайти нові барзи й засоби відобразити цю дійсність відповідно інакше. І це велика заслуга автора.

Наприкінці варто згадати, що до твору додана ґрунтовна післямова знаного львівського письменника Романа Лубківського, яка дає повну уяву про життєвий і творчий шлях В. Гжицького, якому цього року минає вже 77 років.

Та об'єктивність зобов'язує нас згадати і незначні мовні прогріхи автора, зокрема русизми, які автор, мабуть, "придбав" на далекій півночі в холодній республіці Комі, де він працював у вугільних копальнях та на інших важких роботах. Не будучи "опришком" і не виступаючи проти влади, наш письменник був заарештований у 1934-му році і ні за що аж 21 рік карався на далекій чужині, зойко з 1956-му році повернувся до рідного Львова. Тож такі русизми і можна пояснити його злигоднями. Наприклад, різьнуть вухо такі вирази та окремі слова, як: "Не пробував захищатись" (боронитись), "голодовка", "не здобрувати", "посилає за допомогою" (по допомогі), "поляна" (галявина), "людей ганяли за грибами" (по гриби). Також автор часто вживає в давальному відмінку у словах чоловічого роду закінчення не "ові", а "у", як хаму, командир у тощо. На ці невласливі закінчення в українській мовній практиці свого часу звертав увагу і славний Максим Рильський.

Та ці хиби не знижують вартости твору нашого автора. Гжицького знають не тільки як автора багатьох творів, а й як перекладача з польської мови. Він познайомив українського читача з творами кращих польських письменників: Адама Міцкевича, Юліюша Словацького, Болеслава Пруса, Казімежа Тетмаєра, Габрієлі Запольської та інших. Його ж власні твори також були перекладені кількома мовами, зокрема польською, болгарською, словацькою та російською.

Вол. Гжицький належить до найстаршої генерації сучасних українських письменників і добре знає давнє минуле. Він пам'ятає ще, як 1910 року його вчив у тернопільській гімназії відомий письменник і викладач Василь Пачовський. В. Гжицький також

ЗУСТРІЧ З РОСТИСЛАВОМ БРАТУНЕМ

Зустріч з українським радянським поетом і головою Львівського відділення Спілки письменників України Ростиславом Братунем відбулася зовсім випадково. Їдучи додому через західну і східну частини Канади із Нью-Йорку, він зупинився на кілька днів і в Торонто.

Узнавши про його перебування, любителі українського мистецького слова запропонували йому зробити зустріч з нашою торонтоюською громадою. Підбичувало їх ще й те, що Українська Інформативна Служба партійного середовища ОУНм опублікувала в пресі — довгого і лайливого — "Відкритого листа до Ростислава Братуня", а нам, правду кажучи, зробилося його просто шкода, хоч, нема де правди діти, наші мудрі люди сказали б на такий довгелезний лист такими словами: "Волосся довге, а ум короткий". Не цікавила нас і гостра-прегостра стаття, з якою Братунь свого часу виступив проти нас — "буржуазно-націоналістичної" еміграції. Не лякало й те, що наші контакти з ним чимсь зможуть пошкодити йому дома. Він же бо має не абияку підпору — ну, скажімо, наприклад, в особах Івана Драча і Дмитра Павличка, які, як і він, були теж членами делегації УРСР на сесію ОН і яких теж у той час полоскав тижневик "Гомін України", який належить до іншого відламу ОУН. До речі, цей тижневик і досі не знає, як ставитись до тих наших людей, які їдуть звідси, щоб побачити Україну, або й до тих, які приїжджають з України (див. "ГУ" за 15 січня 1972 р.). Цікавила нас зустріч із свіжою людиною з України, щоб почути з першоджерел, як розвивається національно-культурне життя на Україні, зокрема в галузі художньої літератури. Аджеж Р. Братунь належить до молодшої генерації культурних діячів України. Тим більше, що "радянська влада" міцніше "підтягнула супоні" і все менше випускає своїх людей за кордон. А мало б бути навпаки. Надії ж то були великі!

Отож, домовившись із ним, наспіх замовлено залу в Сер Ніколас ресторані, хоч то й був час, зовсім не відповідний для публічних зустрічей: наближався Новий рік і саме тоді випало чимало снігу, який майже паралізував рух у місті. Але новорічний день порадував хорошою погодою. Прийшли й люди — не багато, але й не мало, і авторський вечір, що його відкрив і сказав слово про поета автор цих рядків, розпочався.

мав щастя бачити й чути, коли до Тернополя приїздив великий Іван Франко і читав свою поему "Мойсей".

З преси довідуємося, що цього року наш письменник закінчив писати свої спогади і здав до друку. Сподіваємося, що вони теж будуть цінним новим здобутком нашої літератури.

Зліва направо: Ростислав Братунь й Іван Пишкало на аеропорті в Торонто. Фото Йосифа Ставрова

Ростислав Братунь прочитав низку своїх ліричних творів з двох його найновіших збірок, виданих у минулому році: "Вітрила моєї долі" і "Перехрестя". Він читав їх добре, а публіка дуже тепло зустрічала кожний його вірш, зокрема вірш, присвячений Лесі Українці, чи й вірш із розділу новаторських — модерністичних — філософських творів, як, наприклад, поему "Зачарований травма" — поему про Львів.

Після новорічної вечері, присутні поставили гостей багато питань, а в дискусіях не обійшлося й без згадки про нью-йоркську групу модерністів.

Вечір був культурний і цікавий. А сама зустріч з Братунем була корисною для нас і, дуємо, для нього теж.

Іван ПИШКАЛО

ВИПРАВИТИ НЕДОГЛЯДИ:

У грудневому числі "Н. Д." (ч. 263) на стор. 3, кол. 1, під приміткою до статті М. Ю. Брайчевського надруковано редакція — має бути редакція; на стор. 12 — підпис А. Бженський має бути на два уступи вище (під нотаткою, а не під словами від редакції); на стор. 29, кол. II, 17-ий рядок знизу — надруковано непечатані, а має бути непечатні.

Також просимо шановного автора нотатки про Крайове госп. товариство "Сільський господар" вибачити нам за невідповідний шрифт над цією нотаткою. РЕД.

“ГОДИННИКОВИЙ ПАРАДОКС” АЛЬБЕРТА АЙНШТАЙНА

У жовтні минулого року два американські науковці, разом з чотирма атомовими годинниками та іншими науковими приладами, двічі облетіли навколо Землі, один раз у напрямі на схід, а другий — на захід.

Ця експедиція була експериментом, щоб перевірити Айнштайнівський контрверсійний “Годинниковий парадокс”.

Наслідки експерименту ще не відомі (або ще не ясні), але ці науковці мали надію (може й ще її мають), що може цей експеримент допоможе вирішити спір у фізиці про одне з найбільших інтелектуальних досягнень двадцятого століття.

В журналі “Physics Today” (вересень 1971 р.) доктор Мендель Сакс у статті “A resolution of the Clock Paradox” продовжує доводити, що “годинниковий парадокс” не є ніяким парадоксом, що висновки Айнштайна, з якими, до речі, погоджується більшість сучасних фізиків є помилковими. Він не заперечує ні особливої теорії відносності Айнштайна, ні його рівнянь, але твердить, що “годинниковий парадокс” є наслідком хибного тлумачення висновків, основаних на цих рівняннях.

Спеціальну теорію відносності сформулював Айнштайн у 1905 р. Публікація її викликала величезне збентеження і переполох серед фізиків. Напочатку було дуже мало тих, що розуміли, а ще менше тих, що поважно її сприйняли. Та й не диво. Ця теорія розходила з нашими звичними поняттями, а перевірити її можна лише на дослідах, поступово звикаючи до неї й виробляючи в собі нові ідеї і відчуття дійсності, частиною якої ми є.

Спеціальна теорія відносності не є фантазією чи витвором генія, який сидів за столом Швейцарського Патентного Бюро (праця Айнштайна) і нудягуючи придумав таку головоломку.

Ця теорія була наслідком довгого шукання передових фізиків світу.

Розвиток науки і техніки в дев’ятнадцятому сторіччі уможливили складніші й точніші експерименти у всіх ділянках фізики, включно з ученням про світло. Ньютонова теорія про те, що світло є маленькі кульки, що випромінюються тілами, була спростована хвильовою теорією Гюйгенса, підтверджену багатьма експериментами. Але виникло питання, як ці хвилі розповсюджуються в порожнечі, тобто—що ж коливається в порожнечі? Для хвиль на воді треба повітря, що ж коливається в просторі, де нічого немає коли світло розповсюджується, наприклад, від Сонця та інших зірок до Землі?

Очевидно, думали науковці, в просторі існує речовина, яку вони назвали ефіром і яка має надзвичайні властивості: абсолютно прозора, не чи-

нить ніякого спротиву тілам у русі, має велику пружність (ця властивість потрібна для швидкого розповсюдження світла).

В 1887 р. американський фізик Майкелсон зробив експеримент, яким хотів виміряти швидкість Землі у відношенні до Світового етеру, вживаючи свій прилад — так званий інтерферометр. Цей експеримент мав таке велике значення у формуванні теорії відносин, що слід пояснити його подібним явищем, яке дало б якусь уяву про характер цього експерименту.

Звук розповсюджується в повітрі з швидкістю 340 метрів на секунду. Уявімо собі, що ми стоїмо посередині прямої лінії між двома джерелами звуку (можуть бути дві сирени) так, що кожне джерело є від нас 340 метрів (між джерелами тоді буде 680 метрів). Якщо хтось влучить ці сирени одночасно, то за одну секунду ми їх почуємо обидві разом. Якщо ж повіє вітер зі швидкістю, наприклад, 34 м. на секунду в напрямі від одного джерела до другого, ми не почуємо звука одночасно, а почуємо спершу звук від того джерела, від якого віє вітер — і то не через одну секунду, а швидше (за 9/10 секунд), а потім від другого джерела (звук від другого джерела прямує проти вітру, а першого за вітром) і також не через одну секунду, а приблизно за одну й одну десяту секунди. Тобто другий звук дійде пізніше на 2/10 секунди.

Якщо б вітер був швидший, то запізнення другого сигналу було б більше. Вимірюючи час між цими сигналами, можна виміряти швидкість вітру. Якщо сигнали прибули разом — вітру немає, якщо час між сигналами 2/10 секунди, швидкість вітру буде 34 метри на секунду, 4/10 секунди час показував би швидкість вітру 68 метрів на секунду і т. д.

Вітер є рухом маси повітря у відношенні до нас і до всіх предметів на землі, отже й джерела звуку — сирени. Таке саме явище будемо мати й тоді, коли не повітря, а ми будемо рухатись у відношенні до маси повітря. Уявім собі платформу 680 метрів завдовжки, яка стоїть на колесах і на кінцях якої стоять наші сирени, а ми знаходимось посередині платформи. Якщо платформа рухається в зовсім тихий день, ми будемо відчувати такий самий вітер, як у вітряний день, стоячи нерухомо на Землі. Чим швидше платформа рухається, тим більший (швидший) вітер ми відчуваємо.

Вимірюючи годинником час між двома сигналами, можна вирахувати швидкість платформи у відношенні до повітря.

Подібно до цього Майкелсон і Морлей хотіли виміряти швидкість Землі у відношенні до етеру. Величезне було здивування науковців, коли экс-

перимент показав, що Земля не рухається в етері (у відношенні до етеру). Але ж Земля таки рухається в просторі, обертаючись навколо Сонця. Майкелсон і Морлей тоді вирішили, що може рух Землі компенсується рухом Сонця і всієї Сонячної системи в іншому напрямі, а тому експеримент показує негативно. Вони повторили експеримент через пів року, коли Земля змінила напрям руху по своїй орбіті, але наслідок був той самий: Земля не рухається у відношенні до етеру. І вдень і вночі повторювали експеримент, але всі зусилля були даремні.

За пояснення наслідків цього експерименту енергійно взялись талановиті фізики світу. Дискутувалось безліч ідей: одна з них та, що етер, можливо, пристає до Землі і рухається разом з нею; в такому разі наслідок експерименту мусить бути такий, як у Майкелсона. Але були й інші експерименти та спостереження, які не можна було пояснити приставанням етеру до Землі, деякі ж, навпаки, пояснювались тільки рухом Землі у відношенні до етеру, а деякі тим, що Земля, рухаючись тільки частково захоплювала етер.

В 1895 р. відомий голландський фізик Гендрік Лоренц запропонував своє пояснення наслідків експерименту Майкелсона і Морлея. Він вивів рівняння, за допомогою яких отримав наслідки, що погоджуються з експериментом. У фізиці ці рівняння називаються "Лоренцовими трансформаціями". Лоренц не думав про ревізію основ механіки, а більше думав про те, як пристосувати свої розрахунки до ідеї абсолютно нерухомого етеру. Разом з Лоренцом над цим в Ірландії працювали Лармор і Фітцджеральд. Анрі Пуанкаре, базуючись на обрахунках Лоренца, пробував усунути суперечності в наслідках відомих експериментів, але ніякої фізичної теорії він не вивів. Взагалі десятиліття від 1895 до 1905 р. можна назвати початком модерної фізики. Томсон демонстрував існування електрона, фундаментальну одиницю негативної електрики, яка має дуже малу масу; Бакарель відкрив природну радіоактивність, а Рентген відкрив Рентгенове проміння; Пірянь подав гіпотезу, що радіація, падаючи на матерію, діє так, що ніби вона складається з маленьких корпускул (частинок) або так званих квантів енергії. Це привело до квантової механіки. Ще в 1864 р. Джеймс Максвелл передбачав, а пізніше сформулював електромагнетну теорію світла, яка була прийнята в 1887 році, коли Гайнріх Герц експериментально відкрив електромагнетні хвилі. Сучасний телеграф, радіо, радар і телевізія є практичним наслідком праць Максвелла і Герца.

Протягом цього періоду Альберт Айнштайн переглянув основні принципи фізики і розвинув спеціальну теорію відносності.

Ця теорія оснований на двох постулатах: 1. Всі спостерігачі, які рухаються по прямих лініях із постійними швидкостями (інерційні системи координат) мусять мати однакові рівняння, які показують основні закони фізичного світу — неза-

лежно від того, що вони рухаються один відносно одного.

2. Швидкість світла є та сама для всіх цих спостерігачів — незалежно від того, в якому напрямі вони рухаються. Ніякий сигнал чи енергія не може передаватись зі швидкістю, більшою за швидкість світла.

Перший постулат є узагальненням класичної відносності, в яку Айнштайн увів всі основні фізичні закони. Другий постулат оснований на результатах експерименту Майкелсона Морлея та інших подібних експериментів.

Формальний апарат для нової теорії Айнштайн узяв з математичних рівнянь Лоренца, у які вклав новий фізичний зміст.

За допомогою рівнянь Лоренца-Айнштейна спостерігач може вирахувати всі наслідки вимірів, які провадить інший спостерігач, який рухається у відношенні до першого з довільною постійною швидкістю. В цьому ніби нічого нового немає, бо ще з часів Галілея вживались прості трансформації складних рухів, але нові рівняння показують, що всі обчислення старої Ньютонової механіки не є вірними або є тільки приблизними.

Для ілюстрації цієї теорії візьмемо такий приклад:

Два спостерігачі-науковці — Іван і Петро. Петро відлітає в швидкій ракеті в далеку подорож до нової зірки, Іван залишається на Землі. Обидва мають абсолютно однакові годинники, метри та інші прилади для вимірювань. Перед подорожжю Петра вони синхронізували свої годинники, порівняли інші прилади і виміряли довжину ракети, кожен користуючись своєю лінійкою. Довжина ракети 20 м, а ширина 5 метрів. Іван і Петро могли спостерігати і вимірювати все не тільки в себе, а й один в одного. Петро все, що на Землі, а Іван — у ракеті, а також могли розмовляти через радіо чи за допомогою інших сигналів. Як тільки ракета стала набувати швидкості, Іван помітив, що щось дивне діється з ракетою і в ракеті. Чим швидше ракета рухалась, тим вона ставала коротшою, ширина ж її залишалась та сама. Серце в Петра б'ється все повільніше, дихання сповільнюється, а його годинник сповільнює ритм. Іван запитує Петра, чи він відчуває, що його серце б'ється повільніше. Петро відповідає, що він почуває себе нормально, а серце не сповільнюється, а нормально функціонує, він це перевірів своїм годинником. Іван тоді просить Петра переіряти довжину ракети, що той і зробив, повідомивши Івана, що довжина ракети така, як і була — 20 м, але тут Іван помітив, що Петрів метр став також коротший. Тоді Іван попросив Петра переіряти ширину ракети і коли почув, що ширина також не змінилась, Іван здивувався, бо якщо Петрів метр коротший, то Петро міг мати ту саму довжину ракети, бо ракета також стала коротшою, але ширина ракети не змінилась, а тому коротшим метром Петро повинен був мати більше, ніж 5 метрів ширини. Іван попросив Петра знову переіряти ширину ракети і тут побачив щось неймовірне:

як тільки Петро повернув метр у напрямі ширини ракети, його метр став нормальної довжини, а тому й вимір був такий, як на Землі.

Тут Іван не витримав і поінформував Петра про свої спостереження: чим швидше рухається ракета, тим повільніше б'ється Петрове серце і повільніше рухається його годинник; ракета коротшає, а ширина її залишається та сама; лінійка, яка лежить вздовж ракети також коротшає, але сте нормальною, коли Петро повертає її впоперек ракети; ракета, сам Петро і всі прилади стають масивнішими зі збільшенням швидкості ракети.

Петро цього нічого не відчував, а тому Іванові не повірив і вирішив перевірити стан Іванів. З жахом він переконався, що все те, що Іван говорив про Петра, діється з Іваном, тобто Іванове серце б'ється повільніше, Іванів годинник сповільнює ритм і т. д. В ракеті ж для Петра нічого не змінилось. Петро тоді вирішив проміряти свою швидкість і віддаль до заданої зірки. Швидкість залишалась та сама, яку показували його й Іванові розрахунки, але віддаль до зірки скоротилась порівняно до віддалі, на яку він розраховував, тобто він долетить до неї скоріше, ніж його розрахунки показують.

Усі ці розмови науковців відбулись би, якби вони не знали спеціальної теорії відносності. Знаючи її, вони наперед уявили б те, що спостерігали.

До чого ці явища можуть призвести?

Припустимо, що Петро летить до зірки, яка знаходиться так далеко від землі, що світлові, яке рухається з швидкістю 300.000 кілометрів за секунду, візьме 8 років (у фізиці вживається термін *8 світлових років*), щоб дійти від зірки до Землі. Якщо ракета рухається зі швидкістю 240.000 кілометрів на секунду, тобто $8/10$ швидкості світла, то за Івановими розрахунками, Петрові доведеться десять років летіти до зірки і десять назад, тобто Петро повернеться на Землю через 20 років. Однак, обидва знають, що як тільки Петро розвине швидкість, його годинник, серце і всі Петрові фізіологічні процеси сповільняться, тобто за ці 20 Іванових років Петрів організм і його годинник будуть у такому стані, ніби проминуло всього 15 років, а тому Петро повернеться не на 20 років старішим, а тільки на 15. Петро з цим погоджується, що він повернеться через 15 років, але не тому, що його тіло й годинник сповільнять ритм (він цього помітити не може), а тому, що за його розрахунком, віддаль до зірки зменшилась і при його швидкості стане 6 світлових років, а не 8. Звідси обидва свідомі того, що Петро буде літати 15 років, а Іван чекати 20 років. З цього виходить, що якщо вони були однолітками до Петрової подорожі, то після неї Петро буде молодший за Івана на 5 років. Якщо швидкість ракети ще більша або близька до швидкості світла (але ніколи не така чи більша), то Петро старітиметься так поволі, що може повернутись молодшим за його власних внуків і правнуків. У це вірив Айнштайн і в це вірить більшість фізиків, а їхню віру підси-

люють лабораторні експерименти і спостереження.

Але майже з самого початку деякі фізики заувважали, що висновки Айнштайна розходяться з самою теорією відносності, а саме: для Петра Іван з Землею рухаються в інший бік, а Петрова ракета нерухома, а тому для Петра Іван буде молодший за Петра, коли Петро повернеться назад. У цьому й полягає "годинниковий парадокс". Хто буде старіший — Петро чи Іван?

Цей "парадокс" проіснував багато років, аж поки не був розгаданий теоретично загальною теорією відносності того ж таки Айнштайна. За цією теорією "парадокс" розгадується на користь Петра: хто полетить, той повернеться молодшим.

Іван увесь час бачитиме, що Петро повільніше старітиметься, ніж він. Щодо Петра, то він побачить таке: Петро, летівши до зірки, помічатиме, що Іван повільніше старіється, ніж він, Петро, але коли Петро сповільнюватиме ракету, щоб зупинитись, і розганятиме її для повернення на Землю, то протягом цього гальмування і прискорення Петро бачитиме, що Іван так швидко старітиметься (незалежно від того, як швидко відбуватиметься прискорення чи гальмування), що пережене Петра настільки, що повільніше Петрове старіння під час рівномірного руху ракети назад не допоможе Іванові, і Петро лишиться молодшим.

Майбутні досліди, можливо, підтвердять це.

ВІД ПУДЕЛКА ДО БУДИНКУ З КОЛОНАМИ

(Закінчення зі стор. 3-ої)

(зокрема апоплексичний удар)... Йому б тепер перебути цю зиму на Флориді, а не в Нью-Йорку. Після всього пережитого — ішов, як кожного раннього ранку, в будинок з колонами УВАН, де міститься його дітище — Музей-Архів, щоб прийняти, уважно переглянути й оцінити нові надходження, написати листи — з подякою акуратним, з нагадуванням забудькуватим. На крутих гвинтових сходах, що вели до Архіву, знепритомнів, упав навznak, пробивши голову, кров потекла вниз по крутих сходах. Тут знайшов його доглядач будинку УВАН Степан Антонович Чернявський. Забрали до шпиталю. витримує двотижневу агонію в "емердженси румі", переводять до звичайної палати хворих. До всього тут спалахує ще й запалення легенів... Віддачна дочка Оксана не відходить від батька.

Зударились дві сили — видатна міцним духом людина і задрісна доля.

Використані джерела:

В. Міяковський, Ольга Волошина, Тетяна О. Іванівська: МУЗЕЙ-АРХІВ ІМЕНІ ДМИТРА АНТОНОВИЧА (1945-1965), Нью-Йорк, УВАН 1967, стор. 12.

Володимир Міяковський, "Павло Зайцев". СУЧАСНІСТЬ, ч. 3, березень 1968, стор. 100-118.

Марко Д. Антонович. "Володимир Міяковський". УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК, (редактор Любомир Винар), ч. 1-3 (21-23), 1969, стор. 95-101.

"Вибрана бібліографія праць Володимира Міяковського", там же, стор. 146-148.

НОВА ХВИЛЯ ТЕРОРУ В СРСР

У половині січня ц. р., як про це широко заговорили світова преса і радіо, російські каральні органи відбули арешти в УКРАЇНСЬКІЙ СРСР, арештувавши 19 чоловік — 12 у Києві й 7 у Львові. Серед арештованих є відомі всьому світові українські радянські культурні діячі: Іван ДЗЮБА, Вячеслав ЧОРНОВЛ, Іван СВІТЛИЧНИЙ і Євген СВЕРСТЮК. Їм, як і свого часу, в 1965 році, Валентині МОРОЗОВІ, загрожує 4-річне ув'язнення за так звану, за не написаним "радянським" законом, "антирадянську пропаганду і агітацію".

Повний список імен арештованих ще невідомий. Відомо, що подібні арешти відбулися в інших містах СРСР. У Москві заарештовано фізика Кроніда ЛЮБАРСЬКОГО і математика Юрія ШИХАНОВИЧА.

Крім арештів, відбуто обшуки в де'яток мешканців Москви, а з мешкання Петра ЯКІРА (обшук тривав 18 годин!) забрали понад 3.000 статей, газетних витинків, листів, книжок тощо, а у Києві обшукали російського письменника Віктора П. НЕКРАСОВА — лауреата Сталінської премії 1947 р. за відому всьому світові повість "В ОКОПАХ СТАЛІНГРАДУ".

Як повідомляє світова преса, усунено з праці трьох жидівських діячів — члена Комітету оборони людських прав В. ХАЛІДЗЕ та Олександра ЛЕРНЕРА з його сином Володимиром.

Нова хвиля посиленого "радянського" тиску і репресій в Україні викликала вже й нову хвилю масових протестів в усьому світі.

Ів. ПИШКАЛО

Іван ДЗЮБА народився 1931 р. в Донецькій області. Публіцист і літературний критик. Закінчив філологічний факультет Донецького інституту і вчився в аспірантурі Інституту літератури АН УРСР. Автор книжки "Інтернаціоналізм чи русифікація?" Цього року мала вийти в світ його нова праця в одному з українських радянських видавництв. Арештований вдруге.

Вячеслав ЧОРНОВЛ народився 1938 р. в Черкаській області. Публіцист і літературний критик. Закінчив Київський державний університет. Працював у комсомольських газетах. Упорядник книжки "Лихо з розуму". Арештований вдруге.

Іван СВІТЛИЧНИЙ народився 1929 р. в Луганській області. Публіцист, літературний критик і перекладач з французької мови. Закінчив Харківський державний університет. Працював в Інституті літератури АН УРСР. Арештований вдруге.

Євген СВЕРСТЮК народився 1928 р. на Волині. Критик і публіцист. Від 1965 року й донині був позбавлений права друкуватись у радянській пресі. Автор книжки "Собор в риштованні".

ЗАЯВА-ПРОТЕСТ РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"

Якнайрішучіше протестуємо проти відновлення політики сталінського терору в Україні, де відбуваються арешти серед української інтелігенції.

Тому що лояльних громадян України переслідують і ув'язнюють органи безпеки, що є прямим знаряддям Кремля; тому що ті органи запроторюють багатьох українців у тюрми, психіатричні в'язниці й концтабори Росії; тому що партійні й урядові керівники в Києві слухняно потурають усій цій протиконституційній сваволі на території України, то це ще один яскравий доказ того, що Українська РСР є лише колонією російських можновладців.

Вважаємо ті відомі вже всьому світові арешти, відбулі в Україні протягом січня 1972 року, новим тяжким ударом по самій субстанції українського народу, а тому закликаємо читачів і прихильників нашого журналу:

Підтримайте морально і матеріально всі протестні заходи, метою яких є довести до відома громадської думки світу факти плянового нищення інтелектуального прошарку української нації та відбирання їй права на власний культурний, економічний і національно-політичний розвиток.

Редакція журналу "Нові дні"

ПОЕТА ЄВТУШЕНКА НАЗВАЛИ ГІПОКРИТОМ

В кінці січня ц. р. одна з телевізійних студій у Нью Йорку фільмувала розмову советського поета Є. Євтушенка з Д. Фростом. Туди прийшли дев'ять українських студентів, де й відчитали протестаційну заяву, якою обвинуватили Євтушенка в гіпокризії і замовчуванні про арешти українських письменників і культурних діячів в Україні. Студенти вияснили причину свого поступовання керівникові телевізійної програми Д. Фростові і просили уділити їм час на програмі для вяснення американським громадянам причину їхнього протесту. Євтушенко з обуренням заявив студентам, що вони "повинні соромитись свого виступу". Студенти у відповідь назвали Євтушенка ще раз гіпокритом. Після гострої словесної виміни з українськими студентами, Євтушенко, в поганому настрої, залишив телевізійну студію. ("Батьківщина", 12. 2. 1972).

Професорові Василю Миколаєвичу Іванисові, діячеві Кубані, видатному нашому вченому і співробітникові нашого журналу, висловлюємо найщиріше співчуття з приводу його важкого стану здоров'я. Бажаємо скорого видужання і міцного здоров'я.

Редакція "Нових Днів"
і приятелі з Торонто

УВАГА!

УВАГА!

А Д Р Е С У В А Т И

всю пошту до "Н. Д." просимо так:

NOWI DNI

28 Northcliffe Blvd., Toronto 4, Ont. Canada

Це адреса нашого видавництва, редакції і адміністрації. Просимо не слати більше НІЧОГО на кол. детройтську та на старі торонтонські адреси (дехто й досі шле на ім'я і адресу пок. П. Волиняка). Про це ж просимо і всі видавництва та агентства, які шлють нам — порядком обміну — свої видання.

Хто хоче слати листи чи статті (автори, наприклад) безпосередньо до редактора, його адреса така:

688 Cambridge Dr., Rochester, Mich. 48063, U.S.A.

Хто зацікавлений мати приватну адресу когось із членів редколегії чи дирекції видавництва, просимо звертатися до адміністратора п. В. В. Павлюка: його адреса — адреса нашого видавництва, подана тут угорі і на другій сторінці обкладинки "Н. Д.."

Ще раз нагадуємо, що від січня ц. р. розміри передплати на "Н. Д." такі, як зазначено тепер на відповідному місці (друга стор. обкладинки). А в Англії просимо робити з нами розрахунки за рівновартістю американського долара, бо теперішні шілінги не відповідають вартості старих.

АДМІНІСТРАЦІЯ "НОВИХ ДНІВ"

ВСЯЧИНА

ПОДРУТИ

— Я така щаслива! Андрій сказав, що я розумна, струнка, вродлива, добра господиня і що він хоче зі мною одружитися.

— А б тобі не радила віддаватися за чоловіка, котрий бреше вже до весілля.

КАРА

— Як найжорстокіше покарати жінку! — запитали в Нейли Капроненко.

— Замкнути її в кімнаті, де лежить сто капелюшків і немає жодного дзеркала! — не замислюючись відповіла Нейла.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

Професор: — Наведіть приклад, як наука допомагає бізнесові.

Студент: — Будь ласка! Без закону всесвітнього тяжіння неможливо було б відкрити торгівлю підтяжками.

ХИТРИСТЬ

Чучкін, філософ-аматор, з неймовірною швидкістю фарбує паркан свого саду.

— Чому ви так поспішаєте? — питає перехожий.

— У мене обмаль фарби, і я хочу встигнути пофарбувати паркан, доки вона не скінчилася.

Золоті кільця ланцюга Української Державности

У неділю 23 січня ц.р., в переповненій залі Массей гол, Торонто, відбулося свято державности і соборности України, що його щорічно влаштовує місцевий відділ Комітету українців Канади.

Славлення розпочалось мистецькою частиною — піснями, які виконав добре зіспіваний дівочий хор "Веснянка" під мистецьким керівництвом Квітки ЗОРИЧ-КОНДРАЦЬКОЇ. А потім, коли голова відділу КУК інж. Богдан МАКСИМЕЦЬ відкрив величне свято і повів — майже півгодину — мову про невідрадне становище відділу КУК, серед публіки було помітне обурення. Адже ж здобуття коштів було б успішніше, якби КУК виготовив спеціальне звернення до громадянства м. Торонто і опублікував його в нашій пресі, а потім ще й роздав разом з тими ковертами, вкладеними в програму свята. А так вишло просто зовсім не смачно: мовою про кімнату, дівку й телефон убито чимало часу, а про саму ціль відзначення свята — лише між іншим.

Святкова доповідь, яку виголосив член президії відділу КУК д-р Осип БОЙКО, була блискуча, у ній стверджувався незаперечний факт існування нашої державности. Що, правда, шановний доповідач приділив мало уваги сучасному становищу України. А варто б було згадати, наприклад, такі промовисті матеріали, як "Останнє слово" Валентина МОРОЗА чи й діла генерал-майора Петра ГРИГОРЕНКА й тим пов'язати минуле з духом сьогоднішньої України, тим еднаючи всі золоті кільця ланцюга боротьби за нашу державність, коли говоримо про акти проголошення 22 січня 1918 і 1919 років.

Провідну ролу в часи тих актів утвердження нашої державности відіграли Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ, Симон ПЕТЛЮРА, Володимир ВИННИЧЕНКО, так це на вічно записано в нашу історію. І чому ж тоді ми й досі не бачимо їхніх портретів на сцені під час святкувань? Універсали цитуємо, друкуємо, а автори ім'я ховаємо! Чи не через цей наш убогий провінціалізм В. Винниченка й досі не реабілітовано на Україні бодай у галузі художньої літератури?

Хоч спосіб відзначень державного свята не кращає, але публіки на нього прибуває щораз більше. Це вже відрадне явище. А коли ми будемо належно продумувати і давати кращу програму свята, тоді виникне потреба шукати більшої залі, що й дасть додаткові кошти для потреб місцевого відділу КУК.

У мистецькій частині, крім дівочого хору "Веснянка" взяв участь дівочий хор ОДУМ-у "Молода Україна" в супроводі ансамблю бандуристів ім. Г. Хоткевича під мистецьким керівництвом Валентини РОДАК, мішаний хор української православної молоді під мистецьким керівництвом

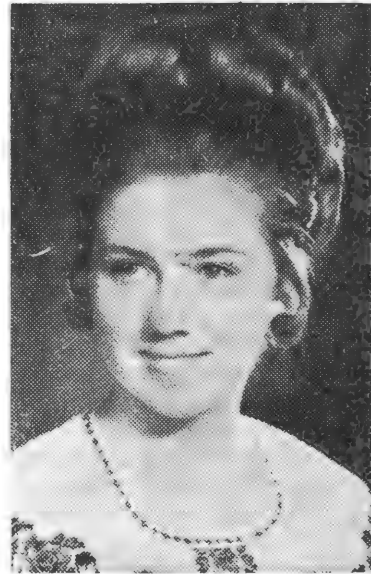
Нестора ОЛІЙНИКА і дванадцятирічний скрипаль Андрій ВАСИЛЕШКО з Кіченеру, який виконав скрипкове сольо при фортепіановому супроводі В. ДАНІЄЛС.

З нагоди свята Самостійної України мер м. Торонто В. Денісон проголосив Український тиждень в Торонто і наказав вивісити наш національний прапор перед будинком міської ради. На домі міської ради в Етобікок також повівав прапор незалежної України.

РАВТ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

29 січня 1972 р. відбувся в Торонто 6-ий раз української преси і радіо, що його щорічно влаштовує Спілка українських журналістів Канади.

Цьогорічний бал був успішним за всі попередні: він був найрепрезентативнішим в українсько-канадському суспільстві — демонстрацією українських красунь з участю красуні Канади 1972 р. — Донни САВИЦЬКОЇ, яка коронувала кралю і двох князівен української преси і радіо.

ВАЛЯ ДУХНАЙ

Чотирнадцять кандидаток узяло участь в конкурсі на кралю, а саме: Маруся СОЛОВІЙ — від тижневика "Гомін України"; Маруся БАЛДЕЦЬКА — від радіопрограми "Молода Україна"; Віра БЕЮМЕН — від двотижневика "Батьківщина"; Наталя НАУМЧУК — від щоденної радіопрограми "Пісня України"; Руслана ВЖЕСНЕВСЬКА — від українського військового журналу "Вісті комбатанта"; Оксана ПЕЛЕХ — від пластового журналу "Юнак"; Яцця БУКА — від щоденника "Свобода"; Ірина Надія ГОЙДА —

від місячника "Лемківські вісті"; Галина НАКО-НЕЧНА — від тижневика "Наша мета"; Ніна ДАНИЛЮК — від журналу "Молода Україна"; Мотря Оксана ТОРОШЕНКО — від тижневика "Український голос"; Оксана ГРАБОВЕЦЬКА від тижневика "Новий Шлях"; Валя ДУХНАЙ — від всеукраїнського універсального місячника-журналу "Нові дні"; Наталя ЯРОВЕНКО — від щоденної радіопрограми "Прометей".

Жюрі — Валентина РОДАК, Слава ФРОЛЯК, Мирон ЛЕВИЦЬКИЙ, Улас САМЧУК і краля української преси і радіо на 1971 р. панна Ірина МАКАРИК — вибрали кралею Ярцю БУКУ, студентку університету і громадську діячку, а князівнами — Наталю ЯРОВЕНКО і Оксану ПЕЛЕХ.

Серед присутніх, крім кореспондентів англomовної преси, на равтi були гості: Аллан Гроссман, міністер, і Нік Лелюк, член парламенту від урядової партії в провінції Онтаріо, та В. Мавко, президент етнічної преси — всі зі своїми дружинами.

Слід зазначити, що успіх цьогорічного балю треба завдячувати теперішній управі СУЖК, а зокрема голові — Несторові РІПЕЦЬКОМУ, який словом і ділом підтвердив значення добре відомої приказки: Що посієш, те й пожнеш.

До речі, Нестор Ріпецький — співробітник нашого з вами журналу, а тому що він належить ще й до числа порядних бандерівців, його фірма була спонсором нашої кандидатки на кралю. Редакція і адміністрація "Нових днів" дякують Н. Ріпецькому за прихильність до нашого журналу, а Валю ДУХНАЙ проголошують кралею "Нових днів" на 1972 р.

ДОННА САВИЦЬКА — КРАСУНЯ КАНАДИ 1972

Равт української преси і радіо був великим святом для Донни Савицької. Про це вона й сама сказала присутнім на балі з ніжною і вщерт переповненою теплотою й радістю: "Я українка. Мої батьки — українці і моє прізвище — українське..."

Дивлячись на її хорошу вроду, милуючись її інтелектуальними і мистецькими здібностями, гордістю за своє національне походження, що робить її ще пишнішою серед канадського суспільства — можеш тільки за неї й за всіх нас. Таких люди люблять і шанують!

Донна Савицька — 19-річна дочка Володимира й Галини Савицьких з невеличкого містечка Кіченер, що в провінції Онтаріо. Вона вільно говорить українською мовою. У минулорічних змаганнях вона здобула титул Красуні Канади на 1972 рік з різними нагородами — гардероба убрань, двотижнева подорож за довільним вибором країни і місця, автомашина, стипендія в сумі 1,200 доларів.

Панна Донна була на балю української преси і радіо в новій українській сукні, яку пошили, вишили і подарували того ж таки вечора українські жінки з Комітету українців Канади м. Гамільтону.

ПЕРШИЙ СТУДІЙНИЙ СЕМІНАР

"УВ". 21 січня 1972 р. в мюнхенському Домі української науки (Західня Німеччина) відбувся Перший студійний семінар Конгресу української вільної політичної думки на тему "СУЧАСНА УКРАЇНА І ЕМІГРАЦІЯ". Семінар організували ініціатори Конгресу — керівництво УРДП, ОУНз, УНДО. На запрошення ініціаторів, семінар відкрив, з'ясував його ціль і ним керував Атанас ФІГОЛЬ — як той, хто в 1967 р. висунув ідею конгресу, будучи тоді головою Виконавчого Органу УНРади.

Були виголошені й обговорені такі студії: Василь І. ГРИШКО (УРДП) "Чи один шлях до єдиної мети?"; Михайло І. ДОБРЯНСЬКИЙ (УНДО) "Чи можлива українська визвольна політика?"; Богдан С. КОРДЮК (ОУНз) "З минулого в майбутнє".

Участь у семінарі взяло понад 80 осіб, що в умовах Мюнхену буває лише в виняткових випадках. Серед учасників були представники всіх політичних середовищ. Чисельну участь взяла молодь.

25-ЛІТТЯ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПРАЦІ І. С. КОЗАЧКА

У неділю 21 листопада м.р. український Монреаль відзначив 25-ліття диригентської праці нашого відомого диригента й композитора Івана Семеновича Козачка. Урочисту Службу Божу відправили о. наст. Григорій Філь, о. прот. Михайло Юрківський і о. диякон Захарій Ревко. Прекрасно співав хор "Україна" під кер. Івана Козачка. Після Служби Божої відправлено з нагоди ювілею вдячний молебень.

О год. 1-й відбулося багатолюдне прийняття для ювілята в залі при церкві св. Покрови. Прийняття відкрив голова Громади О. Канарейський і привітав І. С. Козачка від громади, а учні К. Мирошніченко та І. Ковалів вручили йому квіти від Рідної Школи. Після тосту в честь ювілята та співу "Многая літа" І. Передерій оголосив велику кількість поздоровлень від наших достойників і діячів, від багатьох центральних і місцевих організацій, священників та окремих осіб. Були, звичайно, й усні привіти.

Доповідь про 25-літню диригентську працю І. С. Козачка виголосив проф. Андрій П. Степовий, давши цікаву картину життя ювілята й високу оцінку його праці на ниві хорового мистецтва.

Після цього вітали ювілята о. Григорій Філь і о. прот. Михайло Юрківський, а господар вручив від усіх присутніх І. С. Козачкові дар у сумі понад шістьсот доларів.

Ювілят зворушливо подякував за миле й величаве прийняття для нього, а свій ювілейний дарунок увесь передав на іконостас для церкви св. Покрови — у пам'ять своєї матері (живе в Україні) і цим проявив рідкісну в наші часи шляхетність та приклад для інших.

Ювілейну програму закінчено концертом

Вельмишановні чесні трудівники доброго і потрібного діла!

За життя п. П. Волиняка я був постійним передплатником "НД". Так само пильнував, щоб не бути в боргу. Але по смерті п. Волиняка адміністративні порядки змінилися й напевно новим друзям продовження доброго діла нелегко було зразу впорядкувати, тому і я точно не знаю, в якому стані моя передплата.

Але з приблизної орієнтації висилаю 27 дол., з яких 16.50 дол. прошу зарахувати на покриття боргу й на продовження передплати, а \$10.50, згідно з Вашим закликом, жертвую на пресовий фонд. Ця сума маленька, але коли б усі передплатники і прихильники вислали в межах своїх можливостей лепту на залик працівників "НД", тоді ми всі громадською, без жодного ушкодження своїх господарських справ, виконали б нашу мудру народну приповідку: "З миру по нитці і вийшла б бідному сорочка".

Ось до цього діла я й кличу всіх своїх друзів — щоб наші "Нові дні" завжди мали новеньку та ще й українську сорочку. Отож, друзі, будемо громадською об'єднатися, щоб ідеї нашого великого Шевченка реалізувалися на ділі практичному і доцільному. "Нові дні" якраз і є на сьогодні прекрасним рупором усіх українців на чужині й на батьківщині! Ми мусимо розуміти, що наші видавці й редактори, люди доброї волі, видають "Нові дні" виключно з настанови патріотизму і почуття відповідальності за долю нашого народу, відриваючи свої години від родинного затишку, щоб виконувати це велике і незамінне діло, без жодної оплати за цю роботу...

"НД" — прекрасний журнал, помітно, що працівники дбають про постійне покращення. Отож, не плачмо, бо Москва сльозам не вірить, і не говоримо, як це ми вміємо шанувати добрі діла вже по смерті, а спричинимось до чесного українського діла й своїми конкретними, розумними і щирими ділами.

З пошаною

П. Макогон, Канада

Щире спасибі, шановний наш приятелю, за Ваше конкретне і щире діло. Адміністрація інформує нас, що всі наліпки на адресах передплатників уже

якому брали участь хор церкви св. Покрови, хор "Молода Україна", хор "Україна" при філії УНО і одумівський квінтет у складі Галини Жовтоніжко, Нелі Гайчук, Ірини Ромас, Ніни Гороневич та Ніни Вусатої. Хорові точки були виконані у супроводі піаністки Люби Пукас і акорд. Віктора Цвіткова. Ввесь цей приємний і цікавий концерт ішов під мистецьким керуванням ювілята — І. С. Козачка. Зокрема гарне враження справив хор "Молода Україна" своїми народними строями.

А. С.

впорядковано і вказують число, до якого передплата дійсна. Ваша передплата дійсна до ч. 284 включно.

Редакція

До редакції журналу "Нові дні"

...Виявилось, що Ви зуміли вийти з важкого становища, в якому знайшовся журнал після смерти заслуженого бл. п. П. К. Волиняка. Мущу сказати, що я в цьому відношенні був песимістом...

Пересилаю чек на \$11.00 і бажаю успіхів. З моєї сторони лише одне маленьке прохання: вряди-годи друкуйте доброякісні і водночас критичні матеріали про розвиток науки, в тому насамперед технічної науки в Україні сьогодні.

З правдивою пошаною до Вас

С. Ю. Процюк, США

Шановний пане редакторе!

Вирівнюю залежність за журнал і посилаю передплату на 1972 рік... "Нові дні" далі є дуже цікаві. Дуже гарно, що подаєте біографічні дані про поетів чи письменників, яких твори поміщуєте. А також добре, що зазначаєте, звідки переддрукували поезію автора, який живе й творить в (чи на) Україні... Багатьом тутешнім авторам дуже придалося б повчитися в них, як треба писати, включно з таким "асом" у літературі, як Улас Самчук, якого останній твір щось стоїть зовсім не "на твердому ґрунті", а ось-ось має сповзти в безодню, як те Монреальське село...

З пошаною

О. Кульчицький, Канада

Шановні Панове!

Поздоровляю всіх тих, хто утримує "Нові дні" при житті — ініціативну групу, шановних пань, ближчих співробітників покійного П. Волиняка та жертводавців-книголюбів — після смерті їх незабутнього Основника.

Отак без крику й без зайвого шуму зроблене справді велике діло. Хотілося б тільки одного — щоб "Нові дні" залишилися в дійсності незалежним українським журналом, де могли б сказати правду у вічі всі конструктивно-думаючі люди, яким болить наше Я, Я — талановите й обездолене, хоробре й залякане, трудяще й хитрувато-ледаче...

"Нові дні" мають багато прихильників, а тому мають багато можливостей встояти й перетворитися на солідний журнал української суспільності на чужині.

Принадібно прикладаю чек на дворічну передплату журналу.

З пошаною

Х. Х., США

СЕМЕРО НЕ ПОВІШЕНИХ, А ТИХ, НА КОГО ЧИТАЧІ ПОВІСИЛИ "НОВІ ДНІ"

Перший знімок усього складу дирекції спілки "Нові дні" (30. X. 1971 р.). Перший ряд (з правого боку на лівий): І. Д. Пишкало, І. А. Ваць (голова спілки), Віра Д. Павлюк, Д. В. Кислиця; другий ряд (з правого боку почавши): В. В. Павлюк (секретар спілки й адміністратор), М. Я. Валер (заст. голови спілки), М. Г. Дальний.

Вельмишановний Читачу!

Вибачте, що друкуюмо Вашого листа, хоч Ви пишете нам — "до друку не призначено". Вашого прізвища не подаємо, отже це Вам ніяк не пошкодить, а співробітників наших заохотить писати відважно й незалежно, бо не тільки Ви цього домагастесь. Ото "до друку не призначено" на багатьох листах до редакції, мабуть таки свідчить про сичання з багатьох боків не тільки на видавництво, але й на наших читачів, залякуючи їх. Віримо, що з допомогою наших хоробрих і завзятих читачів ми не тільки встоїмо на здобутих позиціях, але й до наступу перейдемо.

Редакція

**
*

Вельмишановний пане редакторе!

У журналі "Н. Д." в числах 260 і 261 читала статтю під заголовком "Слава не вмере, не поляже". Автор її проф. П. Феденко — член Української Центральної Ради, член Трудового Конгресу і політичний референт Армії УНР в Зимовому поході. Стаття ця своїм змістом заслуговує на увагу всіх, хто цікавиться нашою боротьбою за своє визволення.

Свідок і учасниця боротьби в роках 1917-1922.

А. Д-на, Англія

**
*

Вельмишановна Редакціє!

Висилаю Вам чек на двадцять доларів на покриття мого давнього боргу. Прошу вибачити мені за моє "нехай", яке протяглося аж до цього часу... Сердечно Вам дякую, що Ви й досі, не дивлячись на мою заборгованість, висилали мені "Нові дні", які я завжди очікую з нетерпінням і з приємністю читаю.

Дай, Боже, Вам сили й здоров'я на довгі-довгі роки і стократне збільшення передплатників.

Катерина Кожно, США

Дорога Колегіє в-ва "Нові дні"!

Журналом тішуся. Змістом і оформленням він не понизився... Нехай Вас Всевишній нагородить силами, духом та витривалістю у виданні цього найкращого журналу.

Висилаю грошовий переказ на 16.00 дол. Із них передплата на два роки, а решта на пресовий фонд...

Довголітній передплатник

П. Свириденко, Канада

**
**

Шановна Редакціє "Нових днів"!

Посилаю десятку із моєї старечої пенсії на передплату журналу... Честь і слава вам за друкування спогадів наших колишніх військовиків, бо і я там був в окремому кулеметному курені Третьої Залізної дивізії і відбув два роки в Каліському таборі інтернованих.

З пошаною

Спиридон Лавута, Канада

**
**

Шановні Видавці і Редактори!

..."Нові дні" мені подобаються, як подобались і за сл. п. П. К. Волиняка. Це був і є єдиний такий український журнал на еміграції, і якби його не стало, то були б самі сірі будні, а світлих днів не було б.

Веселих Свят та щасливого Нового року

бажає **Іларіон Глоба, США**

**
**

Вельмишановний пане редакторе!

Висилаю грошовий переказ на суму 30.00 дол. з яких прошу вирівняти заборгованість, передплату на два роки і решту на пресовий фонд "Н. Д.". Ти-

шуся, що "Нові дні" знову стали журналом таким, як покійний Петро Кузьмич мав.

З пошаною до Вас

Ів. Данильченко, Канада

Шановна Редакціє!

Хоч маю досить спокійну вдачу, але обурилася надзвичайно, коли прочитала листа отого "підписника", якому бракувало мужности підписатися під своїм листом до редакції "Нових днів" (ч. 23).

Трудно сказати, яку мету переслідують такі тили, коли беруться критикувати наслідників П. Волинця.

Чи дійсно вони так уже цинили роботу останнього, чи просто хочуть насолити окремим членам Редакції?

А може ще гірше: хочуть зіпсувати настрої людям, які віддано й щиро (без жодної користи для себе) взяли цей тягар на свої плечі і цілком добре справляються з роботою, щоб вони, ці хороші, культурні люди, не витримали "критики" і покинули напризволяще наш журнал?

Дехто обвинувачує членів Редакції в тому, що журнал ніби став "беззубим". Вже нема тієї гострої, майже лайливої полеміки, яка так розвеселяла читачів. Правда, було з чого посміятися. Але чи було це добре для нас, українців?

Чи не краще було б завжди пам'ятати заповіт нашого Тараса Шевченка:

"Обніміте ж, брати мої, найменшого брата! Нехай мати усміхнеться, заплакана мати". Чи ж ми не є діти однієї й тієї ж матері? Нащо ж нам сваритися? Ми можемо не погоджуватися з тими чи іншими переконаннями опонентів, але кому від того легше, як ми почнемо хвататися за чуби? Невже ми не можемо обговорювати щось стримано, без образ, як і личило б культурним людям?

Я б не назвала теперішню Редакцію "Нових днів" беззубою. Де треба, кожен з Редакції завжди дасть відсіч і то досить гостро і дотепно, але без особистих образ.

В "Нових днях", крім добре підбраного, цікавого матеріалу, приємно вражає дружній, теплий настрій листування між читачами й Редакцією.

Особливо цікаво відповідає на листи читачів редактор, професор Кислиця. Я завжди з насолодою перечитую кожний його лист по кілька разів. Помило блискучої, висококультурної мови, стільки у нього тонкого гумору, що аж душа радіє. Це ж така чисто українська прикмета! Хоч як буває часом гірко, а наші люди все жартують.

То й Ви, пане Професоре, не зважайте на лихі вислови недобрих людей — їх значно менше, ніж добрих — і продовжуйте Вашу благородну працю, в якій Вам допомагають Ваші члени Редколегії.

Я вірю, що велика більшість читачів "Нових днів" Вас шанують і будуть підтримувати у Ваших зусиллях, чим тільки зможуть.

З пошаною

Надія ДОНЕЦЬ

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Весоловський Богдан — доктор економічних наук, композитор, довголітній керівник української секції міжнародної служби Канадської радіокорпорації (СiBiCi) — помер нагло в Монреалі 17-го грудня 1971 р. на 57-му році життя.

Коцур Іван — кол. старшина УСС і УГА, відомий в Західній Україні і на еміграції громадський діяч — помер 27 грудня 1971 р. в Детройті на 76-му році життя.

Носанюк Андрій — кол. старшина УПА й українського легіону самооборони на Холмщині, член головної команди СВУР — загинув трагічно в автомобільній катастрофі 30 грудня 1971 р. в Нью-Йорку на 48-му році життя.

КИРИЛО ІВАНОВИЧ НЕЧАЙ

2-го грудня 1971 р. помер у Монреалі на 59-му році свого трудолюбивого життя Кирило Іванович Нечай. Похоронено покійного з церкви св. Покрови 4 грудня, при великій кількості друзів і знайомих. Під час панахиди, похорону й поминального обіду з словом про покійного виступали о. Григорій Філь, проф. А. Степовий, Ол. Канадійський і інж. П. Родак з Торонто.

Кирило Іванович Нечай був свідомим, чесним і щедрим українцем з козацького роду. Завжди жертвував на громадські потреби, а зокрема на свою рідну Православну церкву. Був активним, вирозумілим і тактовним членом Управи при Громаді св. Покрови й мав загальну пошану. Покійний осиротив свою добру дружину Ганну Семенівну, сина Валерія, невістку й онуків.

Під час поминального обіду проведено збірку на нев'янучий вінок — Іконостас для церкви св. Покрови, яка (збірка) дала 190 дол., а окремо на пресу: на "Нові дні" — 10.00 дол. та на "Вісник" — 10.00 дол.

Хай канадська земля буде Йому легкою.

Вічна Йому пам'ять!

А. С.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

10 вересня 1970 р., по довгій важкій хворобі закінчився життєвий шлях нашого незабутнього Чоловіка, Батька і Дідуся

Бл. п. Івана Турченюка

Від імені нашої родини в Його світлу пам'ять висилаю 10.00 дол. на "Нові Дні".

Дружина Віра Турченюк
з роудиною

**НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"
ЖЕРТВУВАЛИ:**

В. Демиденко, Міссіссага, Канада	\$30.00
А. Скоп, Ла Меса, США	20.00
Др. А. Лисий, Міннеаполіс, США	18.00
О. Коновал, Арлінгтон Гайтс, США	15.00
П. Конозал, Чикаго, США	15.00
В. Топчий, Сомервілл, США	14.50
В. Косогор, Чикаго, США	10.00
І. Витвицький, Грімсбі, Канада	8.00
О. Повстенко, Вашингтон, США	7.50
П. Шанда, Торонто, Канада	7.00
О. Головки, Статен Айленд, США	7.00
А. Поліщук, Торонто, Канада	6.00
Ф. Ревенко, Чикаго, США	6.00
М. Іщенко, Садбурі, Канада	5.00
Т. Петренко, Чикаго, США	5.00
Я. В'юн, Чикаго, США	5.00
В. Бражник, Чикаго, США	5.00
Д. Завертайло, Дес Плєйнс, США	5.00
В. Кохно, Чикаго, США	5.00
Т. Кохно, Чикаго, США	5.00
Г. Каряка, Чикаго, США	5.00
І. Лисенко, Чикаго, США	5.00
М. Ляшенко, Чикаго, США	5.00
К. Росандич, Маєнтайн Вю, США	5.00
О. Торишак, Садбурі, Канада	4.75
Е. Залєвська, Вашингтон, США	4.50
В. Котенко, Чикаго, США	4.50
Д. Кирєїв, Чикаго, США	4.50
О. Флак, Едмонтон, Канада	4.00
А. Рудницька, Едмонтон, Канада	3.50
Т. Підгайний, Оттава, Канада	3.50
Н. Іваненко, Орендівілл, Канада	3.50
Б. Мигаль, Оттава, Канада	3.50
Т. Литвяк, Едмонтон, Канада	3.50
О. Ткаченко, Торонто, Канада	3.50
Т. Середницька, Торонто, Канада	3.50
Н. Риба, Сиракуз, США	3.50
О. Садовий, Детройт, США	3.50
Г. Рудницька, Монреаль, Канада	3.50
Г. Китаєва, Сан Дієго, США	3.50
О. Бонард, Фресно, США	3.50
Ю. Перхорович, Бруклін, США	3.50
І. Вишинський, Тандер Бей, Канада	3.50
В. Колькін, Гамільтон, Канада	3.50
А. Боднар, Порт Алберні, Канада	3.50
А. Лиса, Гопкінс, США	3.50
П. Татарко, Рочестер, США	2.50
А. Забігайло, Конівілл, США	2.50
М. Зима, Маунт Бріджіс, Канада	2.00
П. Одарченко, Вашингтон, США	1.50
С. Федосенко, Торонто, Канада	1.50
П. Стрижовець, Трой, США	1.50
В. Родак, Торонто, Канада	1.50
А. Штихно, Лашін, Канада	1.50
Л. Підубинська, Маямі, США	1.00
В. Сілецький, Вернон, Канада	0.50
М. Голинський, Едмонтон, Канада	0.50
3 вечора "НОВИХ ДНІВ" у Чикаго, США	13.00

Всім жертводавцям щиро дякуємо.

Адміністрація і Редакція "Н. Д."

**НА АВТОРСЬКИЙ ФОНД
ЗАПОЧАТКОВАНИЙ У ЧІКАГО — США
ЖЕРТВУВАЛИ:**

Л. К., Чикаго	\$60.00
Без підпису прізвища	20.00
В. Котенко, Чикаго	10.00
І. Осійчук задекларував	25.00

Дякуємо за пожертви та зрозуміння підтримки нашим авторам.

Адміністрація і Редакція "Н. Д."

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ:

Шановних передплатників у Англії просимо вибачення за недогляд від нас незалежний, а саме за пропущення оголошень про внесок пожертв на пресовий фонд "Н. Д."

Робимо це тепер за поданим станом нашим представником п. А. Бондаренком:

С. Бережний — 1969 р. 1.00 фунт, 1971 р. 3.00 фунти.

Д. Лосниця — 1966 р. 1.00 фунт, 1969 р. 1.00 фунт.

Я. Мацько — 1968 р. 1.50 фунта, 1969 р. 2.50 фунта, 1970 р. 0.50 фунта.

С. Синявський — 1964 р. 0.50 фунта, 1965 р. 0.50 фунта, 1968 р. 1.50 фунта, 1969 р. 0.50 фунта, 1970 р. 1.50 фунта.

П. Таран — 1964 р. 1.50 фунта.

П. Титаренко — 1964 р. 1.00 фунт, 1965 р. 3.00 фунти, 1966 р. 3.50 фунти, 1970 р. 3.50 фунти.

Сердечно дякуємо всім жертводавцям, як рівнож і нашому представникові п. А. Бондаренку за висвітлення залеглої справи.

АДМІНІСТРАЦІЯ І РЕДАКЦІЯ "Н.Д."

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ:

Подаємо до відома наших шановних передплатників, що карешті картотека та адресар доведені до порядку.

Отже, номер який є після Вашого прізвища на адресі по котрій одержуєте журнал відповідає дійсному стану Вашої передплати. Наприклад це число "Н. Д." є 265, коли у Вас є число 262 то це означає що Ви вже є боржником (малим), а якщо Ваше число сягає аж десь до 205 або нижче (і такі є) то Ви вже великий боржник. На боржниках "Н. Д." не можуть існувати, тож просимо розраховуватись за борг та відновити передплату не чекаючи на різні пригадки.

Для полегшення номер боржників будемо обводити червоним олівцем як пригадку.

Дякуємо всім за терпіння та зрозуміння в нашій тяжкій праці.

АДМІНІСТРАЦІЯ "НОВИХ ДНІВ"

**ЧИ ВИ ВЖЕ ВИРІВНЯЛИ ЗАЛЕГЛУ ПЕРЕДПЛАТУ?
ЯКЩО НІ — ЗРОБІТЬ ЦЕ НЕГАЙНО !**

Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:

N O W I D N I

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

Вийшла з друку та поступила в продаж
окремим книжковим виданням обговорювана
й оспорювана вже в українській пресі публі-
цистична праця

ВАСИЛЯ І. ГРИШКА

ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ

У книжці також, як вступні та заключні
зауваги до дискусійної теми цієї праці. дві
полемічні статті на цю ж тему:

**Звідки й чому "Третя сила, третій шлях,
третя революція"?**

та

**Хто й чому боїться "третьої сили,
третього шляху, третьої революції"?**

Книжку можна придбати в В-ві "Нові дні"
та в В-ві "Українські вісті" та в його представ-
ництвах і в кольпортерів в усіх країнах за
таку ціну: в Німеччині 5 нм; в США, Канаді
й Австралії 1.50 дол.; в Англії 0:12:00; в інших
країнах — рівновартість 1.50 амер. доларів.

ДУМАЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

Вже появилвся окремим книжковим видан-
ням і є в продажу діалог п. н.

НЕ СЛОВОМ ЄДИНИМ

Критика зустріла цей новий есей публіциста
Романа Рахманного дуже прихильно. Ось
деякі голоси:

"У своєму діялозі Р. Рахманний відверто
та відважно наголосив пекучі проблеми
української дійсности..."

М. Сосновський, Новий Шлях
(Вінніпег)

"Наша думаюча громада повинна ознайо-
митися з "Не словом єдиним" Р. Рахманно-
го, бо це один з найкращих сучасних публі-
цистичних есеїв..."

Денис Квітка-Квітковський
Українське Слово (Париж)

"За цей відважний актуальний голос Р.
Рахманного належить щира подяка читачів".
З передмови д-ра **М. Антоновича**

За цим виданням звертатися до:

P. O. Box 3629, Sta. B
Winnipeg 4, Man. — Canada

P. O. Box 412, Sta. H
Montreal 107, Que. — Canada

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК — КНИЖКА

ОЛЬГИ КОСАЧ-КРИВИНЮК

"ЛЕСЯ УКРАЇНКА. ХРОНОЛОГІЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ"

Видання Української Вільної Академії Наук
у США, 927 сторінок, 33 ілюстрації.

Книжка великого формату у гарній оправі
роботи Петра Холодного. — Ціна 20 дол.

**Купуйте в українських книгарнях
або замовляйте в Академії:**

Ukrainian Academy
206 West 100 St., New York, N.Y. 10023, USA

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і скоро обслуга
чищення і напруга "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

ALASKA FUEL LIMITED

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслугу
печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040